

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

Magisterské kombinované studium
2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Olga Nováková

Psychologie výslechu osob v přípravném řízení trestním a
vzdělávání v této oblasti

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Mgr. Joža SPURNÝ, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Master Combined Studies
2010 - 2012

DIPLOMA THESIS

Bc. Olga Nováková

Psychology of Interrogation of Persons in Preliminary
Criminal Proceeding and Education in this Area

Prague 2012

The Diploma Thesis Work Supervisor:

JUDr. Mgr. Joža SPURNÝ, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 9. června 2012

Bc. Olga Nováková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Mgr. Jožovi Spurnému, Ph.D. za vstřícné jednání, ochotu poskytovat rady a doporučení, které mi významně pomohly při zpracování této práce.

Anotace

Tato diplomová práce navazuje na bakalářskou práci a zabývá se psychologickými aspekty dalších typů výslechů a vlivem výslechového prostředí na chování i prožívání účastníků tohoto velmi frekventovaného úkonu trestního řízení. Pozornost je věnována i psychologickým zvláštěm výslechové činnosti při vyšetřování vybraných druhů trestné činnosti a při úkonech svou povahou výslechům blízkým. Jedna kapitola je věnována fyziologickému vyšetření, které s výslechovou činností úzce souvisí. V práci není opomenuta ani oblast vzdělávání v rámci Policie České republiky se zaměřením na výslechovou činnost. V rámci praktické části byl proveden průzkum u policistů služby kriminální policie a vyšetřování zaměřený na hodnocení zájmu o konstituci specializačního kurzu zaměřeného na výslechovou činnost. Při zpracování práce bylo využito teoretických znalostí a praktických zkušeností získaných v minulosti v rámci policejního vzdělávání a při provádění výslechové činnosti.

Klíčové pojmy

forezní psychologie, fyziologické vyšetření, neverbální komunikace, psychologická podpora výslechu, psychologie výslechu, verbální komunikace, věrohodnost výpovědi, výslech, výslechové prostředí, výslechová místnost, vzdělávání.

Annotation

This thesis picks up on the bachelor work and deals with psychological aspects of further types of interrogation and with an influence of the questioning environment on behaviour as well as experience of participants of this very frequent act of criminal proceedings. The attention is also paid to psychological particularities of the interrogation within investigation of selected types of crime and within acts of criminal proceedings which are close to interrogation of a person. One chapter concerns polygraph which is closely associated with interrogation. There is also mentioned an area of police education in the Czech Republic with a view to interrogation in the thesis. A research focused on assessment of an interest in creating of a special interrogation course was carried out within the Criminal Police and Investigation Service. Theoretic knowledge and practical experience gained in the past within the framework of police education and in terms of performing interrogation were used for the thesis.

Key-words

forensic psychology, polygraph, nonverbal communication, psychological support of interrogation, psychology of interrogation, verbal communication, credibility of testimony, interrogation, questioning environment, questioning room, education.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	
1. MÍSTO, VÝZNAM A STRUČNÝ VÝVOJ PSYCHOLOGIE VÝSLECHU	12
2. MÍSTO VÝSLECHU A VÝSLECHOVÉ PROSTŘEDÍ.	20
3. VYBRANÉ DRUHY TRESTNÉ ČINNOSTI A PSYCHOLOGIE VÝSLECHU	
3.1 Násilná trestná činnost	33
3.2 Trestná činnost mladistvých	37
3.3 Krádeže	40
3.4 Hospodářská trestná činnost	42
4. ÚKONY VÝSLECHŮM PODOBNÉ A DALŠÍ TYPY VÝSLECHŮ	
4.1 Konfrontace	45
4.2 Prověrka výpovědi na místě	49
4.3 Rekognice	52
4.4 Rekonstrukce	56
4.5 Výslech podezřelého	58
4.6 Podání vysvětlení	60
4.7 Výslech znalce	61
4.8 Předchozí výslechy	62
4.9 Výslech umírajícího	63
5. FYZIODETEKČNÍ VYŠETŘENÍ	66
6. VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI PSYCHOLOGIE VÝSLECHU V RÁMCI POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY	76
7. PRAKTICKÁ ČÁST	
7.1 Cíle průzkumu	79
7.2 Okruh dotazovaných osob	79
7.3 Metody	80
7.4 Hypotézy	80
7.5 Postup	81

7.6 Analýza dat	81
7.7 Dílčí závěry	85
ZÁVĚR	87
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	90
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	92
SEZNAM PŘÍLOH	93
PŘÍLOHY	94

ÚVOD

Diplomová práce navazuje na předchozí bakalářskou práci, která se zabývala psychologickými aspekty výslechů osob v přípravném řízení trestním a vzhledem k omezenému prostoru nemohla obsáhnout celou materii. Z tohoto důvodu se autorka práce rozhodla v daném tématu pokračovat i v diplomové práci, doplnit ji o další okruhy problémů a v neposlední řadě se zabývat i otázkou vzdělávání policejních orgánů v oblasti psychologie výslechu v rámci Policie České republiky.

Výslech, ve svých různých procesních podobách, je v rámci trestního řízení stále nejčastějším úkonem procesu dokazování, prostřednictvím kterého získávají orgány činné v trestním řízení informace o trestném činu, který byl spáchán v minulosti. Na rozdíl od věcných či listinných důkazů jsou informace uloženy ve formě paměťových stop, které jsou pro účely trestního řízení fixovány v podobě písemně, elektronicky či jinak zachycené výpovědi vyslychané osoby. Jde o zvláštní sociální situaci, při které dochází mezi účastníky k vzájemné percepci, komunikaci a interakci za působení řady proměnlivých objektivních a subjektivních faktorů.

Průzkumy veřejného mínění ukazují, že občané České republiky řadí kriminalitu, v poslední době pak zejména korupci, na nejvyšší příčky problémů, které je trápí. Tuto skutečnost pak zohledňují i volební programy politických stran, které voličům slibují, že se bojem s těmito negativními společenskými jevy budou věnovat. Jednou z forem boje je i trestní represe, v rámci které je nutno trestné činy včas odhalovat, vyšetřovat a pachatele těchto činů spravedlivě trestat. Významnou etapou tohoto procesu je i dokazování, jehož cílem je zjistit takový skutkový stav, o kterém nebudou pochybnosti a bude dostatečný pro rozhodnutí o vině a trestu. Při uplatňování zájmu společnosti v této oblasti je však třeba respektovat základní lidská práva a svobody, do kterých je možné zasahovat pouze v míře nezbytné a pouze na základě zákonných zmocnění. Společnost si zde klade na misku vah protichůdné zájmy, na jedné straně zájem na zjištění, usvědčení a potrestání pachatelů, na druhé straně zájem na ochraně základních lidských práv a

svobod. Tyto dvě tendence nalézáme i v procesních pravidlech provádění výslechů osob.

O závažnosti a sledovanosti tématu boje s trestnou činností vypovídá i velikost prostoru, který je ve sdělovacích prostředcích této problematice denně věnován. V poslední době nejsou výjimkou podrobné reportáže ze soudních projednávání případů, kdy jsou mnohdy vyslýchané osoby natáčeny a tyto záznamy jsou následně zveřejňovány. I přes neveřejnost přípravného řízení jsou ve sdělovacích prostředcích někdy zveřejněny části výpovědí osob nebo např. výsledky fyziodetekčních vyšetření. Tyto skutečnosti mají rovněž vliv na prožívání a chování na trestním řízení zainteresovaných osob, zejména pokud jde o úniky informací z trestního řízení, které se nachází ve své neveřejné fázi. Současně vypovídají o tom, že společnost tato problematika zajímá, nicméně je třeba respektovat zásady trestního řízení pro jeho jednotlivé fáze.

V diplomové práci je zařazena i kapitola týkající se výslechového prostředí a jeho vlivu na prožívání a chování účastníků. Této problematice nebyl v bakalářské práci věnován dostatečný prostor a vliv výslechového prostředí je natolik významný, že si zaslouží bližší pozornost.

Při zpracování práce bylo využito metod analýzy, syntézy, komparace, sběru dat prostřednictvím dotazníku a statistických metod.

Cílem práce je za využití odborné literatury a vlastních praktických zkušeností definovat aktuálně platné a ve vztahu k praxi přínosné závěry pro další vybraná klíčová témata psychologie výslechu jako jsou výslechy v různých prostředích, zvláštnosti výslechové činnosti při vyšetřování různých druhů trestné činnosti a rovněž psychologické aspekty úkonů, při kterých výslechová činnost sehrává důležitou roli. V rámci praktické části práce byli formou dotazníku osloveni policisté služby kriminální policie a vyšetřování, kteří v rámci přípravného řízení provádí výslechy osob. Cílem bylo zjištění jejich pohledu na využití poznatků forenzní psychologie při výsleších osob, na proces vzdělávání v této oblasti a v neposlední řadě na potřebu existence uceleného vzdělávacího kurzu, zaměřeného na výslechovou činnost, mj. i z pohledu psychologie.

Závěry získané vyhodnocením těchto dotazníků mohou posloužit policejnímu managementu k pochopení náročnosti a složitosti některých výslechových situací, do kterých se jejich podřízení dostávají a které ovlivňují psychiku policistů. Dále by mohly být impulsem pro vytvoření uceleného specializačního kurzu pro pracovníky služby kriminální policie a vyšetřování, který by byl zaměřen mj. i na oblast psychologické podpory výslechové činnosti.

1. MÍSTO, VÝZNAM A STRUČNÝ VÝVOJ PSYCHOLOGIE VÝSLECHU

Předmětem psychologie je chování a prožívání. V průběhu svého vývoje se původně celistvá psychologická věda začala v návaznosti na pestrost a různorodost duševního dění vnitřně dělit na nové psychologické disciplíny. Jednou z těchto disciplín se stala i forenzní psychologie, u nás často označována ne zcela přesně jakou soudní psychologie. Nepřesně z toho důvodu, že se tato disciplína nezabývá pouze chováním a prožíváním v rámci soudního řízení, ale ve všech oblastech regulovaných právem. Tedy správný, ryze český výraz by měl znít právní psychologie.

„Forenzní psychologie je aplikovaná psychologická disciplína, která se zabývá chováním a prožíváním lidí v situacích regulovaných právem, především však právem trestním.“¹

V systému věd se forenzní psychologie řadí mezi aplikované psychologické disciplíny, a to vedle psychologie práce, obchodu, sportu, pedagogické psychologie apod. Tyto aplikované psychologické disciplíny zkoumají chování a prožívání lidí v relativně ohraničených oblastech soukromého, společenského či pracovního života. Forenzní psychologie pak zahrnuje aplikace psychologie v oblasti práva. Má těsnou vazbu na ostatní právní a s právem související vědy, zejména na trestní právo, kriminalistiku, kriminologii a penologii.

Oblasti zájmu forenzní psychologie lze dále dělit podle různých kritérií. Podle cílové právní oblasti např. na psychologii aplikovanou v občanském právu, pracovním právu, trestním právu či v oblasti výkonu trestů. Podle fáze aplikace pak můžeme oblasti dělit na policejní psychologii, kriminalistickou psychologii, soudní psychologii, penitenciární a postpenitenciární psychologii, kriminologickou psychologii. Názvy jsou dostatečně výstižné a detailní výklad

¹ ČÍRTKOVÁ, L., ČERVINKA, Fr. *Forenzní psychologie*, 1994, s. 8

obsahu těchto jednotlivých směrů, až na kriminalistickou psychologii, není předmětem této diplomové práce.

Kriminalistická, rovněž taky vyšetřovací, psychologie se zabývá chováním a prožívání účastníků objasňování a vyšetřování trestných činů. Klade si za cíl pomáhat kriminalistické praxi při hledání pravdy o trestném činu. Hlavním tématem kriminalistické psychologie je psychologie výslechu a psychologický rozbor výpovědi, tedy výsledku výslechu. Dále sem patří další aplikované směry jako psychologické profilování a fyziodetekční vyšetření.

Současná psychologie výslechu se zabývá výslechem ve dvou směrech. První nahlíží na výslech jako na zvláštní sociální situaci, mezilidské jednání, které se podobá rozhovoru. Forezní psychologie zde zkoumá psychologické souvislosti dění mezi vyslychajícím a vyslychaným, event. dalšími účastníky výslechové situace. Ústředními pojmy jsou zde interpersonální percepce, komunikace a interakce, vše v průběhu výslechu.

Druhý směr se zabývá výsledným produktem výslechu, kterým je výpověď. Předmětem zájmu je zde proces utváření výpovědi a jeho jednotlivé etapy, kterými jsou získávání informací, vstípení a uchování informací, předávání informací, příjem, zpracování a zachycení informací vyslychajícím. Jde o proces, který začíná vnímáním a prožíváním vyšetřované události vyslychaným a končí zachycením reprodukce této události vyslychajícím při výslechu.

„Stručně a souhrnně lze říci, že psychologie výslechu se zabývá interakcí (interpersonálním jednáním) vyslychajícího a vyslychaného a současně produktem této interakce, tj. výpovědí.“²

Základní zákonná pravidla pro provádění jednotlivých druhů výslechů, jako procesních úkonů, stanoví trestní řád³. Praktickou stránkou provádění výslechů se zabývá kriminalistika, konkrétně kriminalistická taktika. Na ni pak navazuje forezní psychologie, která se zabývá psychologickými stránkami výslechu. Výslech je dynamická sociální situace, při které působí společně velké množství činitelů. Z tohoto důvodu je nemožné určit jasná pravidla,

² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*, 2009, s. 297

³ Zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

podle kterých by vyslychající zvolil správný postup, který by vždy zaručoval splnění cíle, tj. získání úplné a pravdivé výpovědi. Současná psychologie se proto soustředí pouze na nejjobecnější zákonitosti, které jsou nezávislé na konkrétní mezilidské interakci.

Dějiny forenzní psychologie nejsou dosud souhrnně zpracovány. Počátek forenzní disciplíny je možné datovat do druhé poloviny 18. století, kdy byly formulovány první forenzně psychologické problematiky. Během celého vývoje lze sledovat dvě základní orientace. První je kriminalisticky orientovaný směr, který zaměřuje svoji pozornost na využití psychologie při vyšetřování a objasňování trestné činnosti. Druhý, kriminologický směr je pak spojen s psychologickým zkoumáním pachatelů a zkoumá motivaci k trestnému činu a psychické zvláštnosti pachatelů.

Ital Cesare Beccaria ve druhé polovině 18. století zkoumal příčiny, které vedou člověka ke spáchání trestného činu, a shledává je v chudobě, nedostatku vzdělání či egoismu. Dále se zabýval významem trestání a návratem trestanců do společnosti.

V 19. století začíná do soudních síní vstupovat věda, nejdříve v oblasti kriminalistiky zaměřené na identifikaci. Na konci 19. století je již psychologie uznávána jako samostatná věda. Předmětem psychologie se stávají i některé okolnosti spojené s aplikací práva v trestní oblasti, neboť zde vznikají otázky, k jejichž zodpovězení je na místě využít poznatků psychologie. Šlo např. o omyly ve výpovědích či rozpoznání nepravdivých výpovědí. Významným autorem první poloviny 19. století byl Ludwig Andreas von Feuerbach, který se zabývá psychologií pachatele. Ve druhé polovině 19. století se rozvíjí zejména kriminologická větev forenzní psychologie, reprezentovaná zejména italským lékařem Cesare Lombrosem, který zkoumal antropologické odlišnosti pachatelů trestných činů a svoji teorii opřel o rozsáhlé empirické průzkumy na stovkách odsouzených. Tzv. rozený zločinec se následně stává v jeho teoriích pouze jedním ze šesti základních typů pachatelů, vedle např. pachatele z vášně, duševně nemocného pachatele či pachatele recidivisty. Na konci 19. století se pozornost psychologů zaměřuje i na výpověď a její spolehlivost. V tomto směru jsou prováděny různé experimenty a je tak detailně zkoumán

proces utváření výpovědi. Za zakladatele psychologie výpovědi bývá považován francouzský psycholog Alfred Binet (1857-1911). Ve své monografii *La suggestibilité* z roku 1900 řeší i forenzně psychologické otázky vzhledem k úloze svědecké výpovědi. Je pramenem, ze kterého vychází první popud k vytvoření oboru psychologie svědecké výpovědi, kde za průkopníka a zakladatele lze považovat Williama Sterna (1871-1938), amerického psychologa a filozofa německého původu.

První ucelená díla související s problematikou kriminální psychologie na území českého státu byla díla rakouského profesora Hanse Grosse (1847-1915), který je považován za „otce“ kriminalistiky. Krátkou dobu působil i na pražské Karlově univerzitě. V roce 1893 vydal svou nejslavnější knihu *Handbuch für Untersuchungsrichter* (Příručka pro vyšetřující soudce), která je považována za „bibli“ kriminalistiky. Gross chtěl tímto dílem usnadnit práci všem orgánům činným v trestním řízení, zejména četnictvu a policii. V roce 1905 pak vydal knihu *Kriminalpsychologie* (Kriminální psychologie), ve které se zabýval mj. i psychologii pachatele, soudce a svědka. Kladl důraz na poznání duševních dějů u osob, které se účastní trestního řízení. Gross zastával názor, že ke znalostem trestních soudců musí vedle poznatků z práva a kriminalistiky patřit i poznatky z psychologie z důvodu poznání člověka. Často je citována pasáž z jeho *Kriminalpsychologie* i v současných odborných publikacích: *„Ze všech znalostí, které jsou trestnímu soudci potřebné kromě vědomostí z práva, jsou nejdůležitější poznatky z psychologie, neboť ho učí znát člověka, tj. předmět jeho činnosti... Musíme se vynasnažit pevně stanovit, jak vnímáme a myslíme, musíme stanovit pevná pravidla a vytvořit systém, jinak se staneme hříčkou smyslů, nedorozumění a náhod. Musíme vědět, jak vnímáme a pozorujeme my, jak svědkové, znalci a jak osoby obviněné... Musíme vzít v úvahu, jak rozličně lidé chápou, jakých omylů a klamů se mohou dopustit, jak vzpomínají, reprodukují, jak rozdílně vše probíhá podle věku, pohlaví, povahy, kultury“.*⁴ Gross výrazně ovlivnil podobu forenzní psychologie a pomohl jejímu vstupu do soudních síní. Právem bývá považován za zakladatele forenzní psychologie.

⁴ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*, 2010, s. 7

Na počátku 20. století je v Evropě i zámoří patrný zájem právníků o poznatky psychologie a jejich aplikaci v oblasti práva. Uznávání psychologové provádí teoretická zkoumání a současně působí i jako znalci při projednávání trestných činů před soudy. Ve 20. století je tematické zaměření forenzní psychologie velmi široké. Rychlý rozvoj byl však přerušen první a druhou světovou válkou. Období do první světové války lze označit za období zaměřené na psychologii výpovědi a období meziválečné pak za období psychologie svědka. Centrem rozvoje forenzní psychologie bylo Německo (C. G. Jung, M. Wertheimer, J. Klein).

Ve druhé polovině 20. století dochází vedle obnovy hospodářství i k obnovení zájmu o forenzní psychologii. V tomto období dochází k renesanci zájmu o otázky spojené s kriminální psychologií a jsou hledána vysvětlení příčin páchaní trestné činnosti jednotlivců a skupin. Významným autorem byl anglický psycholog Hans Jürgen Eysenck a jeho dílo *Crime and Personality*. Současně jsou v tomto období rozvíjeny i všechny další základní okruhy. Jsou realizovány výzkumné projekty a teoretické poznatky jsou uplatňovány v podobě praktické služby pro orgány činné v trestním řízení.

Na našem území ještě před vznikem Československé republiky vyšlo několik časopiseckých článků, které souvisely s forenzní psychologií. Jednalo se o články publikované v České myslí filozofem a psychologem Františkem Krejčím orientované na kriminalistickou psychologii.

Nejvýznamnějším autorem předmnichovského Československa byl policejní komisař a vedoucí všeobecné kriminální ústředny, Josef Šejnoha. V roce 1930 byla vydána jeho kniha *Kriminální psychologie* s podtitulem *Stručné základy kriminální psychologie pro právníky a praktické kriminalisty*. Kniha je koncipována do čtyř samostatných celků, z nichž čtvrtý nese název *Psychologie a technika výslechu*. Tato kniha reprezentuje první české a současně autorské zpracování psychologie aplikované v kriminálním kontextu.

V roce 1931 vyšla kniha *Učebnice kriminalistiky* sepsaná Josefem Lebedou, okresním inspektorem 1. třídy stráže bezpečnosti. V úvodní kapitole jsou značné psychologické prvky, zaměřené převážně na pachatele. V dané době vznikala řada nauk zabývajících se všestranně zločinem jako kriminální

antropologie, kriminální sociologie, kriminální psychologie, kriminální psychiatrie, kriminální biologie a statistika.

Kuriózním dílem byla kniha Vítězslava Čelanského *Vyšetřovací metody bezpečnostní služby*, která vyšla v roce 1932. Autor klade hlavní důraz na doznání pachatele, k čemuž doporučuje používat různé formy psychického nátlaku, výslech v narkóze formou éterizace apod. V řadách odborné veřejnosti se tato publikaci setkala se značnou kritikou.

V předválečném období a v období okupace Německem (1939-1945) rozvoj forenzní psychologie stagnoval. V 50. letech se forenzní psychologie rovněž nerozvíjela.

Zvrat přichází až po roce 1964, kdy začal na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze učit Doc. PhDr. Jaroslav Soukup, CSc. samostatný předmět soudní psychologie. Jaroslav Soukup zasvětil soudní psychologii téměř celý život a stal se uznávaným představitelem tohoto vědního oboru. I díky němu soudní psychologie v 60. letech začala zaujímat samostatné místo v systému věd.

Kolektiv autorů ve složení Jan Matiašek, Bohumil Bárta a Jaroslav Soukup napsal dvě návazné monografie s hlavní tematikou výslechu. První práce z roku 1966 nese název *Výslech a psychologie*, druhá, navazující, z roku 1968 je pojmenována *Psychologie a výslechová praxe*. Obě díla byla na svoji dobu velmi pokroková a zvrátová. Byla však po roce 1968 odsouzena k zapomnění, kvůli spoluautorům Matiaškovi a Bártovi, kteří se stali politicky nepohodlní. Autoři v těchto knihách podali do té doby nejpodrobnější shrnutí historie soudní psychologie a detailně rozpracovali téma psychologie výslechu. Podrobností a praktickým zaměřením tyto autoři do současné doby nenašli následovníky.

V roce 1973 vydal Jaroslav Soukup monografii *Sebeobviňování a nepravdivá doznání*, která patří k nejvýznamnějším studiím v oblasti výslechu a výpovědi v daném období.

Nejvýznamnější osobnost československé kriminalistické vědy druhé poloviny 20. století Ján Pješčák ve své učebnici kriminalistiky z roku 1976 s názvem *Základy kriminalistiky* rovněž nezapomíná na soudní psychologii.

Kapitola zabývající se výslechem s několika podkapitolami (utváření kontaktu vyslychajícího s vyslychaným, analýza výpovědi v průběhu výslechu, pomoc vyslychajícího a působení na vyslychaného pro získání pravdivých a úplných výpovědí, zvláštnosti taktiky výslechu dětí a mladistvých, zvláštnosti taktiky výslechu při konfrontaci, psychologické působení na vyslychaného k překonání jeho orientace lživě vypovídat), kterou sepsal již zmíněný Jaroslav Soukup, vychází z psychologických poznatků a hledisek.

V 90. letech, po významných společenských změnách, se československá forenzní psychologie otevřela světu. V tomto období působí zejména tyto osobnosti: Ludmila Čírtková, Jan Mečíř, Karel Netík, Daria Netíková, Jaroslav Soukup a Joža Spurný.

Na rozvoji forenzní psychologie se velkou měrou podílely i některé instituce. Byly to zejména Kriminologický ústav, Kriminalistický ústav, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti a Policejní akademie ČR. Nutno připomenout taky časopiseckou tvorbu, konkrétně zejména časopisy Kriminalistický sborník a Kriminalistika.

*„Za zhruba 200 let, které uplynuly od prvních úvah o využití psychologie při řešení kriminálních případů, prodělaly názory na předmět a obsah forenzní psychologie složitý vývoj. Projevilo se to jak v charakteru řešených praktických problémů, tak v různorodosti teoretických přístupů a metod k uchopení předmětu forenzní psychologie a v neposlední řadě v charakteru zjištění, ke kterým dospěla.“*⁵ Postupně vykrystalizovaly dvě hlavní linie, které existovaly a existují vedle sebe, vzájemně se prolínají a význam jednotlivých z nich v průběhu vývoje kolísal.

První přístup je kriminalistický a je orientován na využití psychologie při vyšetřování a objasňování trestné činnosti. Je spojen s dokazováním, usvědčováním, se získáváním výpovědi a vedením výslechu. Zde vystupuje forenzní psychologie jako pomocný nástroj kriminalistiky s těsnými vazbami na trestní právo procesní.

⁵ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*, 2010, s. 7

Druhý přístup se zaměřuje na psychologické zkoumání pachatelů a je kriminologicky orientován. Zabývá se psychologickými zvláštnostmi pachatelů.

Pokud jde o psychologickou nauku o výslechu, tato se původně profilovala jako psychologie samotné výpovědi. Zkoumala vliv poznávacích procesů na utváření výpovědi. Nastupuje na přelomu 19. a 20. století a odeznívá před začátkem druhé světové války. Základním nedostatkem tohoto přístupu bylo nedocení vlivu dalších psychických procesů a stavů a situačních faktorů na utváření výpovědi. Následovala tedy snaha o komplexní uchopení osobnosti vyslýchaného, včetně situačních vlivů. Hovoříme zde pak o psychologii svědka.

Současná psychologická nauka o výslechu změnila předmět svého zájmu a okruh potenciačních uživatelů svých poznatků. Zajímá se o výslech jako o zvláštní situaci mezilidského styku (jednání člověka s člověkem) a usiluje o produkci poznatků využitelných odborníky-psychology i vyslychajícími. „*Stručně řečeno v současné forenzní psychologii dominují praktické otázky vedení výslechu.*“⁶ Tento trend je patrný od poloviny 60. letech v již zmíněných dílech kolektivu autorů Matiaška, Bárty a Soukupa a pokračuje i v letech 90. v navazujících pracích Ludmily Čírtkové *Forenzní psychologie* (1994), zde spoluautorem František Červinka, *Forenzní psychologie* (2009), *Kriminální psychologie* (1998), *Policejní psychologie* (2000) a Joži Spurného *Psychologie výslechu* (2003 a 2010).

Výslech představuje velmi složitou sociální situaci, při které působí řada situačních faktorů. Zobecňování dostupných poznatků je komplikované vzhledem k velkému množství intervenujících proměnných. V současné době nejsou odborníky nabízena jednoznačná, černobílá řešení, ale široká a obecná doporučení.

⁶ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*, 2010, s. 10

2. MÍSTO VÝSLECHU A VÝSLECHOVÉ PROSTŘEDÍ

Zákon nestanoví, kde je nutno výslech v přípravném řízení trestním provádět. Výslech se však v této fázi trestního řízení standardně koná na pracovišti policejního orgánu či státního zástupce. Za určitých okolností je však nutné výslech provádět i mimo tato místa, kdy jde např. o výslech nemocné či zraněné osoby v její domácnosti či v lékařském zařízení, dále se může jednat o výslech v zařízení pro seniory či výslech na pracovišti, zde pak nejčastěji v některé z dostupných kanceláří. Spolu se změnou místa výslechu se mění i výslechové prostředí, což má vliv na prožívání a chování účastníků výslechové situace. V případě výslechů dětí, mladistvých a neurotických osob má výslechové prostředí, zejména jeho odpovídající vybavení, vysoký vliv na atmosféru výslechu a tím i na výsledek úkonu.

O vlivu okolního prostředí na prožívání a chování lidí svědčí i způsob vybírání hotelů či restaurací, ve kterých lidé plánují trávit část svého volného času. Nezbytnou součástí internetových stránek hotelů a restaurací jsou v dnešní době fotogalerie, kde si mohou zájemci prohlédnout interiéry těchto zařízení. Přirozenou vlastností člověka je, že se chce cítit dobře a bezpečně.

V rámci této kapitoly bude hlavní pozornost zaměřena na provádění výslechů na pracovišti policejního orgánu, ať už v kanceláři či ve výslechové místnosti. V závěru pak budou zmíněna některá specifika provádění výslechů mimo tato pracoviště.

Hlavními kritérii pro výběr výslechového prostředí jsou jeho bezpečnost, účelnost a kulturnost. V závislosti na charakteru úkonu a jeho účastnících pak mají tato kritéria proměnlivý význam (výslech nebezpečného recidivisty, výslech duševně nemocné osoby, výslech dítěte, výslech seniora apod.).

V současné praxi policejních orgánů je nejčastějším místem konání výslechu kancelář vyšetřujícího policisty. Hlavní výhody tohoto výslechového prostředí plynou pro vyslýchajícího, který zde má vše tzv. při ruce a je zde doma, nemusí se adaptovat na jiné výslechové prostředí. Optimální je situace,

pokud vyslychajici obyvka kancelar pouze sam, neboť rušivé podněty pak mohou přicházet pouze z vnějšího prostředí kanceláře (telefon, ruch z ulice, neplánovaný vstup kolegů do kanceláře), čemuž lze jednoduchými opatřeními předejít a tyto rušivé podněty eliminovat. Druhou možností při konání výslechu na pracovišti policejního orgánu je využití výslechové místnosti. Může se jednat o standardně zařízenou kancelář (vhodný nábytek, telefon umožňující vypnutí vyzvánění, počítač, tiskárna, odpadkový koš), která není stabilně využívána konkrétními policisty, ale policisté si tuto místnost rezervují a před realizací výslechu si na toto místo přinášejí nezbytné podklady pro provedení výslechu. Na některých pracovištích jsou pak vybudovány speciální výslechové místnosti, které jsou tvořeny komplexem několika místností a navíc obsahují zařízení pro snímání a záznam obrazu i zvuku. Mohou být případně vybaveny i jednocestným zrcadlem pro účely skrytého pozorování průběhu úkonu či pro provádění skryté rekognice. Zvláštní vybavení je pak vyžadováno u výslechových místností zřízených za účelem výslechů dětí. Jako nejvhodnější pro konání výslechu se jeví výslechová místnost s takovými podmínkami, aby maximálně napomohly k dosažení cíle výslechu. Je však třeba zdůraznit, že výslechové prostředí je pouze jednou z podmínek efektivního provedení výslechu, neboť se jedná o složitou sociální situaci, při které, jak již bylo popsáno v bakalářské práci, působí řada dalších faktorů. Sebelepší výslechová místnost není zárukou úspěchu, pokud výslech nebude veden vzdělaným, zkušeným a připraveným vyslychajícím.

Při volbě místa konání výslechu je nutné v první řadě vyjít z předpokládaného počtu účastníků úkonu, čemuž musí odpovídat i velikost místnosti, ve které se bude výslech konat. Těmito účastníky budou vždy obligatorně vyslychající a vyslychaný, fakultativně pak zapisovatelka, obhájce, tlumočník, znalec, rodič, státní zástupce, konzultant, pedagogický pracovník, pracovník orgánů pověřeného péčí o mládež, ostražka apod. V případě většího počtu účastníků je třeba naplánovat zasedací pořádek těchto účastníků. Primárně musí mít vyslychající možnost sledovat chování vyslychané osoby, měl by mít možnost vidět celou postavu vyslychaného, aby mohl registrovat všechny jeho nonverbální projevy, nikoliv např. mít pouze možnost vnímat

horní polovinu těla, kdy spodní polovina těla bude zakryta stolem umístěným mezi vyslychajícím a vyslychaným. Jednou z možností je využití průhledné desky stolu (sklo, plast). Při stanovení zasedacího pořádku je pánem situace vyslychající a má právo určit, kde bude kdo sedět. Přáním účastníků, v praxi nejčastěji obhájce či rodiče, je možné vyhovět v zájmu úspěšného dosažení cíle výslechu. Ne vždy jsou přání obhájců v souladu s cílem výslechu, a to zejména v případě výslechu osob podezřelých a obviněných. V těchto případech by měl být eliminován vizuální kontakt mezi těmito osobami, neboť vyslychaná osoba má tendenci sledovat reakce obhájce a jeho případné nonverbální vzkazy. Je však nutné respektovat právo radit se s obhájcem či právním zástupcem s výjimkou situace, kdy má obviněný odpovědět na již položenou otázku.

Při větším počtu účastníků výslechu je nutné myslet i na zajištění odpovídajícího klimatu v místnosti prostřednictvím větrání, klimatizace či vzduchotechniky, což by však nemělo rušit průběh úkonu. Nutno konstatovat, že v podmínkách Policie České republiky jsou v této oblasti ještě velké rezervy. Nezřídka panují naivní a potřebným vzděláním nedotčené představy, že čím více strohé a nevlidné výslechové prostředí, tím je větší šance, zejména od podezřelých a obviněných, získat pravdivou výpověď.

Dalším faktorem pro volbu výslechového prostředí je vyslychaná osoba. V případě výslechu dětí je nanejvýš vhodné využít speciální výslechovou místnost. Totéž je doporučováno v případě výslechu mladistvých. Osoby obviněné a klíčoví svědci by měli být vyslycháni ve standardní výslechové místnosti. Vyslychající by měl volit takové výslechové prostředí, které bude skýtat záruku pro dobrou duševní kondici vyslychané osoby, která bude schopna dobře vnímat, vybavovat a reprodukovat.

V případě nutnosti pořízení audiovizuálního záznamu výslechu je použití výslechové místnosti nezbytné s ohledem na potřebné technické zázemí, neboť je doporučováno, aby vyslychaná osoba byla kamerou snímána skrytě a neviděla tedy objektiv kamery.

Pokud jde o výslechové prostředí obecně, pak základním předpokladem je, aby byly co nejvíce eliminovány rušivé podněty, které mají nepříznivý vliv na pozornost vyslychané osoby, schopnost reprodukce a myšlení. Tyto

nepříznivé vlivy mohou negativně působit i na vyslychajícího, ať už provádí výslech ve své kanceláři či mimo ni (výslechová místnost, nemocnice, jinde v terénu). Bylo zjištěno, že trvalý a monotónní, byť intenzitou nízký, hluk může vést až k tzv. situační hypnóze, v důsledku čehož dochází k útlumu, někdy až ke spánku.

Výslechové prostředí je pracovním prostředím svého druhu a mělo by zde být takové klima, které vyhovuje lidskému organismu obecně, tak i s ohledem na individuální potřeby jednotlivých účastníků výslechu, zejména vyslychané osoby. Cílem je dosažení vyrovnanosti, klidu a tím potlačení zejména pocitů stísněnosti, omezenosti a nervozity. Vysoká teplota, zima nebo špatný vzduch jsou vážnými rušivými faktory a jejich důsledkem je odpoutávání pozornosti, neboť účastníci se necítí komfortně a pozornost není zaměřena na samotný průběh úkonu, ale z podstatné části na jeho podmínky a vyrovnání se s nimi. Klima výslechového prostředí je závislé na teplotě, vlhkosti vzduchu a jeho proudění. Zajištění optimálních podmínek by nemělo způsobit jiné rušivé momenty, kterými mohou být hluk z ulice při větrání, hukot vzduchotechniky, topení apod.

Výslechová místnost by měla splňovat určité akustické podmínky, měla by být dobře zvukově izolována a to v obou směrech, dovnitř (ochrana před okolním hlukem) i ven z místnosti (zamezení úniku informací z místnosti). Samozřejmostí by měly být klinické dveře s odhlučňovací výplní a vizuální signalizace avizující probíhající výslech. Vhodná je rovněž klika zevnitř místnosti a koule z vnější strany. Pro kolegy i nadřízeného vyslychajícího by mělo být tabu vstupovat či domáhat se vstupu do výslechové místnosti během provádění výslechu.

Hluk a rušení průběhu výslechu mohou působit i pozdní příchody dalších účastníků výslechu, jejichž přítomnost není pro daný výslech obligatorní, např. obhájci nebo státní zástupce. Účastníci výslechu by měli být přítomni již před jeho zahájením. Vedle rušivého efektu může mít např. pozdější příchod státního zástupce vliv na prožívání vyslychané osoby, která může nabýt dojmu, že nastává rozhodující fáze výslechu. Takové rušivé momenty mají psychologický význam v tom, že dochází k narušení taktiky výslechu, myšlení

vyslychajícího a může dojít k narušení spontánnosti výpovědi vyslychaného, který může takovým vyrušením tzv. ztratit nit. Již při vyrozumívání obhájců, zejména v případě jejich většího množství, je vhodné, když vyslychající upozorní na nutnost být na místě výslechu včas s tím, že v případě pozdního příchodu bude obhájci, za účelem eliminace narušení průběhu výslechu, umožněn vstup až při nejbližší přestávce, např. nejdříve po dvou hodinách po zahájení výslechu. Všichni účastníci výslechu si musí uvědomit, že průběh výslechu řídí vyslychající, a to v zájmu dosažení účelu výslechu, tj. získání pravdivé a úplné výpovědi při respektování zákonných pravidel.

Větší počet účastníků výslechu ovlivňuje výkon vyslychajícího. „*Ze zjištění autorů zabývajících se sociální facilitací či sociální lenivostí vyvolanou přítomností ostatních lidí vyplývá, že: dobře naučené a zažité úkoly provádíme v přítomnosti ostatních lépe než o samotě, zatímco kvalita provedení úkolů, které vyžadují koncentraci a pozornost (např. složitá výslechová situace, situace důkazní nouze), přítomností dalších osob trpí.*“⁷

Před zahájením výslechu je vhodné, když vyslychající upozorní účastníky výslechu, aby si vypnuly vyzvánění u svých mobilních telefonů a během výslechu nepřijímali hovory či jinak nerušili průběh výslechu.

Stolní telefon, pokud je jím výslechová místnost vybavena, by měl mít možnost vypnutí vyzvánění při současné světelné signalizaci. Pravidlem by měly být pouze hovory z výslechové místnosti ven. Pokud je potřebná komunikace vyslychajícího během výslechu s dalšími vyšetřujícími policisty, kteří se nachází mimo výslechovou místnost, pak je v dnešní době možno využít možností moderní komunikační techniky (intranetová síť, mobilní síť, bezdrátová síť apod.), kdy nedochází k rušení průběhu výslechu a je zajištěna ochrana informací před vyzrazením.

Dalším důležitým faktorem výslechového prostředí, který působí na vyslychaného zejména vizuálně, je interiér. Interiér poutá pozornost delší dobu než např. osvětlení či barevná úprava místnosti, na tyto se vyslychaný adaptuje rychleji, kdežto detaily vybavení výslechové místnosti poutají pozornost pozorovatele po delší dobu. Z tohoto důvodu by interiér neměl být

⁷ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*, 2010, s. 75

příliš nápadný. Měl by odpovídat obecně uznávaným standardům a měl by být celkově sladěn. Kritériem pro umístění nábytku do výslechové místnosti by rozhodně neměla být nepotřebnost nábytku. Nábytek by měl být v místnosti vhodně rozmístěn. O průhledném stole, umožňujícím sledovat nonverbální reakce vyslychané osoby, již zmínka byla. Vyslychající by měl mít k dispozici úložný prostor, ve kterém bude mít vše potřebné k provedení výslechu, aniž by musel opouštět své místo. Jedná se o kancelářské potřeby, spisový materiál, plán výslechu, věcné či listinné důkazy apod. Samozřejmostí by měl být pořádek ve výslechové místnosti (čistota, uspořádání věcí a nábytku).

Důležitým druhem nábytku jsou kvalitní židle a křesla, neboť při výslechu jeho účastníci zpravidla sedí. Ty jsou důležité zejména pro osoby, které jsou při výslechu nejvíce aktivní, což zpravidla bývají vyslychající, vyslychaný a zapisovatelka. Je třeba se vyvarovat situace, kdy by vyslychaný seděl na nejhorší židli v místnosti. Židle či křesla by měla umožňovat snadné usednutí i zvednutí se, neměla by být příliš hluboká. Při některých výslechových momentech, často např. při konfrontacích, jsou vyslychané osoby tak rozrušeny, že tzv. vstávají či vyskakují ze židle a tyto reakce jsou snadněji registrovatelné u sedacího nábytku, ze kterého je snadné se zvednout.

Stěny místnosti je možné vyzdobit fotografiemi či obrazy, které by však měly působit neutrálně, aby neodpoutávaly pozornost vyslychané osoby. Barva malby by měla být rovněž neutrální, většinou bílá, ale nejsou vyloučeny ani jiné barevné tóny, zpravidla světlejších odstínů. Osvětlení místnosti by mělo splňovat běžné požadavky na osvětlení kancelářských prostor. Vliv má rovněž situování výslechové místnosti v budově. *„Možnost výhledu je rušivým momentem (odpoutává pozornost, vyvolává představu, že někdo zvenku, zejména z oken protilehlé budovy, sleduje výslech atd.), a proto je možné jí zabránit užitím neprůhledného skla v oknech výslechové místnosti.“*⁸

Výslechu se účastní vždy minimálně dvě osoby. Není však vyloučena účast i dalších osob, jak bylo výše uvedeno. Je vhodné dodržet některá taktická a bezpečnostní pravidla pro rozmístění zúčastněných osob ve výslechové místnosti. Vyslychající by měl sedět zády k oknu a měl by mít ve svém zorném

⁸ MATIÁŠEK. J., BÁRTA. B., SOUKUP. J. *Psychologie a výslechová praxe*, 1968, s. 23

úhlu vyslychajiciho. V pripade přítomnosti státního zástupce by měl tento sedět vedle vyslychajiciho, stejně tak zapisovatelka. V pripade provádění výslechu bez zapisovatelky, což by mělo být výjimkou, je třeba zajistit výhled na vyslychaného i od počítačové sestavy či notebooku. Za této situace se vhodnějším jeví notebook. Vyslychaný by měl sedět v zorném poli vyslychajiciho a čelem k němu. „*Vyslychajici musí být vzhledem k vyslychanému indiferentní, tzn. musí sedět ve směru hlavního osvětlení, směrem od okna (zády k oknu). Vzhledem k této zásadě je nutno přizpůsobit rozmístění dalších osob.*“⁹ Tlumočník či znalec by měli sedět vždy v zorném poli vyslychajiciho i vyslychaného. V některých případech podezřelých a obviněných je výslechu přítomna i ostražka. Tuto je třeba umístit tak, aby nebyla v zorném poli vyslychaného, neboť vyslychaný ostražku vnímá jako nutné zlo a tímto rozmístěním se navíc předem eliminuje možnost vnímání případných nevhodných nonverbálních projevů ostražky vyslychaným. Tomuto lze předejít i instruktáží ostražky před zahájením výslechu. Výslech řídí a o rozmístění osob rozhoduje vyslychajici. Nicméně uspořádání by nemělo být mocenské, kdy by např. vyslychajici stál a vyslychaný seděl či vyslychaný by seděl na vyšší úrovni než vyslychaný. Při výslechu by měl být zajištěn komfort pro obě strany. Silnější osobou je ta, která je rozumnější, vzdělanější a která operuje objektivní pravdou.

V zájmu navázání a udržení psychologického kontaktu by měl být vyslychajici připraven vyslychané osobě nabídnout kávu, čaj a v odůvodněných případech, pokud to přispěje ke splnění cíle výslechu, by měl umožnit vyslychané osobě i kouřit, minimálně v rámci vhodně zvolené přestávky. Nabídka cigarety má silnější vliv u osob, které jsou k výslechu předvedeny. Je však třeba být ostražitý v zájmu bezpečnosti své i vyslychané osoby (sebepoškození). Pokud je vyslychanou osobou nekuřák, je třeba toto respektovat a žádný další účastník výslechu kouřit nesmí. U některých osob pach cigarety způsobuje pocit nevolnosti či slzení očí, což odpoutává pozornost od předmětu výslechu, narušuje soustředění a kontakt s vyslychajícím. Některé osoby, zejména duševně pracující, jsou silně zvyklé na pravidelné pití kávy.

⁹ MATIÁŠEK. J., BÁRTA. B., SOUKUP. J. *Psychologie a výslechová praxe*, 1968, s. 23

Nabídka by neměla působit vtíravě či nuceně, neboť by to mohlo vést k pocitu vyslychaného, že si ho chce vyslychající koupit a že jde o úskočný manévr.

V případě použití záznamové techniky, obrazového záznamu samostatně či v dnešní době nejčastěji v kombinaci s obrazovým záznamem, pak vedle technických požadavků, které nejsou předmětem této práce, je důležité umístění těchto snímacích zařízení a vědomost vyslychaného o jejich použití v průběhu výslechu. Vyslychaná osoba by neměla mít tato snímací zařízení ve svém zorném úhlu, jak mikrofon, tak kamery. Doporučuje se využití dvou kamer, jedna snímá celou postavu vyslychané osoby a druhá detailně obličej. Mikrofon by neměl být umístěn mezi vyslychajícím a vyslychaným či přímo před vyslychaným. V takovém případě mají vyslychané osoby tendenci reportovat, filtrovat, což vede ke zkreslení verbálního projevu, tedy ke zkreslení samotné výpovědi. Vyslychaný se orientuje na fakta, o kterých vypovídá, třídí informace na důležité a nedůležité.

Snímací zařízení by měla být připravena ke spuštění před samotným příchodem vyslychaného do místnosti a záznamová média by měla být zvolena v závislosti na předpokládané délce výslechu, aby jejich případné výměny nenarušovaly tempo výslechu.

Použití záznamové techniky je zárukou možnosti následného zkoumání průběhu výslechu. Důvody mohou být různé, může se jednat o přezkoumání zákonnosti, vyhodnocení nonverbální komunikace vyslychajících či analýzu výslechu psychologem (videografie). Ne vždy je vhodné vyslychané osobě předem sdělit, že je z výslechu pořizován záznam. Policejní orgán takovou povinnost nemá stanovenou. Je třeba vážit, zda to přispěje ke splnění cíle výslechu. Nejpozději je třeba vyslychanou osobu o realizaci záznamu informovat na konci výslechu a skutečnost pořízení záznamu musí být uvedena v protokolu. V případě předpokladu pokračování ve výslechu je vhodné vyslychající osobu informovat na počátku výslechu, neboť při informování až v závěru první etapy výslechu, by po seznámení s realizací záznamu, mohla ztratit důvěru ve vyslychajícího, že nebyla předem informována, mohla by se cítit podvedena.

Samozřejmostí by mělo být pořízení videozáznamu při výsleších dětí a při konfrontacích. Výslechové prostředí má mimořádně vysoký vliv na prožívání a chování vyslychaných dětí. Dnes již není pochyb o schopnosti dítěte podat při správně vedeném výslechu úplnou a pravdivou výpověď. V současné době jsou na všech územních odborech Policie České republiky zřízeny speciální výslechové místnosti pro výslechy dětí. Interiér těchto místností je přizpůsoben dětské klientele vhodnými barvami, výzdobou, hračkami, obrázky, dětským nábytkem, knihami, květinami, tabulemi, a to s cílem navodit pocit bezpečí a pohody. Vše by mělo být vyvážené, aby bylo zamezeno rozptylování pozornosti dítěte. Takové prostředí je možné snadno přizpůsobit i pro výslechy pubescentů. Nezbytnou součástí vybavení těchto místností jsou i demonstrační pomůcky, panenky Jája, Pája aj., pomocí kterých vyslychané děti demonstrují průběh vyšetřované události. Technické vybavení tvoří výpočetní technika a technika pro záznam obrazu a zvuku. Konkrétně se jedná o minimálně dvě kamery, které zabírají vyslychajícího a vyslychanou osobu, u které je třeba zachytit nonverbální komunikaci, gesta a mimiku. Dále jde o citlivé mikrofony, schopné zachytit i velmi tichý hlasový projev vyslychaného dítěte. Výpočetní technika by kromě zápisu měla umožňovat i komunikaci vyslychajícího s osobami mimo vlastní výslechovou místnost. Vedle vlastní výslechové místnosti se nachází monitorovací místnost, která slouží k pozorování průběhu výslechu. Zde jsou umístěny monitory, které zobrazují záběry z obou kamer (detailní i přehledové). Někdy je mezi těmito místnostmi umístěno jednocestné zrcadlo. Dalšími technickými prostředky zde jsou technologie pro ovládání kamer, úpravu zvuku, zachycení obrazového a zvukového záznamu.

Za účelem zajištění nerušeného průběhu výslechu dítěte je doporučováno dokumentovat průběh výslechu nejdříve videozáznamem a až po skončení výslechu provést přepis záznamu. Jediným argumentem proti takovému postupu může být úspora času. Tento argument by však neměl obstát, neboť cílem není provést tento vyšetřovací úkon co nejrychleji, ale co nejkvalitněji a co nejkomfortněji ve vztahu k dítěti. Za účelem zajištění komfortu dítěte při výslechu by měla být součástí výslechové místnosti i pohovka a dítě by

mělo být na počátku citlivě poučeno, že si na ní může kdykoliv v průběhu výslechu odpočinout. Vyslychající se musí v některých případech obrnit velkou trpělivostí, musí udržet pozornost dítěte a klást otázky odpovídající intelektu vyslychaného dítěte. Někdy je nutné výslech ukončit či dokonce přerušit, zejména když je dítě nesoustředěné, roztěkané či unavené. Významným faktorem je celková atmosféra výslechu, za kterou nese hlavní odpovědnost vyslychající.

Častým místem výslechu, zejména v případě trestným činem poškozených osob, je nemocniční zařízení. „*K výslechu v nemocničním pokoji nedochází nijak výjimečně. Přesto však právě v tomto prostředí je situace jednak objektivně velmi ztížena, což je dáno především stavem nemocné osoby, ale rovněž reálnými prostorovými možnostmi nemocnice, kliniky či sanatoria, jednak je však přímo odvislá na dříve zmíněném vytvoření kontaktu a důvěry.*“¹⁰ K výslechu zde zpravidla dochází přímo na nemocničním pokoji, v lékařském pokoji, na vyšetřovně, nebo pokud to stav pacienta dovolí, v návštěvní místnosti. Výslechu musí předcházet pohovor s ošetřujícím lékařem, který se vyjádří ke schopnosti pacienta absolvovat výslech a k možné délce výslechu, což je dáno aktuálním zdravotním stavem nemocné osoby, který je sám o sobě negativním faktorem, ale v tomto případě převažuje potřeba rychlosti získání potřebných informací. V nemocničním prostředí je velmi obtížné s vyslychanou osobou vytvořit kontakt a důvěru. Za nejméně vhodný prostor k výslechu lze považovat obsazený vícelůžkový pokoj, kde by měl výslech proběhnout pouze tehdy, pokud není možné pacienta převést do jiné vhodné místnosti s ohledem na zdravotní stav pacienta. Negativně zde totiž působí rušivé podněty ve formě zvědavosti ostatních pacientů, stud a obavy vyslychané osoby. Naproti tomu samostatný pokoj nabízí možnost intimního výslechového prostředí, ve kterém bude možné navázat a udržet psychologický kontakt. Je však nutno zajistit, aby nebyl průběh výslechu narušen nechtěným vstupem zdravotního personálu či pacientů. V odůvodněných případech je vhodné, zejména při závažnějších zdravotních problémech, když je celému výslechu osobně přítomen lékař či jiný kompetentní zdravotní pracovník.

¹⁰ MATIÁŠEK. J., BARTA. B., SOUKUP. J. *Psychologie a výslechová praxe*, 1968, s. 29

Minimálně by však měla být dohodnuta a zajištěna možnost okamžitého přivolání lékaře při zhoršení zdravotního stavu v průběhu výslechu.

Výslech je vhodné dokumentovat audio záznamem či písemnými poznámkami a protokol o úkonu sepsat a podepsat až následně. Protokol by měl spolupodepsat i lékař, kdy součástí protokolu je v takovém případě i komentář důvodu provádění výslechu v nemocničním zařízení a souhlas lékaře s provedením výslechu. Jedním z hlavních požadavků na průběh je co nekratší doba trvání výslechu, čemuž by měla odpovídat i precizní příprava vyslychajícího na tento úkon a vyjasnění si nejpodstatnějších okruhů výslechu. Ve výslechu bude zpravidla možné pokračovat po propuštění nemocného z nemocničního zařízení a první výslech nemusí jít do všech podrobností. Vyslychaná osoba tyto ohledy rozpozná, většinou je ocení a při pokračování ve výslechu jí budou zřejmé důvody pro doplnění výslechu.

V případě závažných poranění musí být vyslychající na úkon i dobře psychicky připraven a neměl by na sobě nechat znát negativní emoce. Pokud se vyslychající na takový úkon necítí, pak je vhodnější, když úkon provede jiný kolega. *„Poněvadž vyslychající musí soustředit na počátku výslechu všechno své úsilí na vytvoření kontaktu a získání důvěry vyslychaného pacienta, musí na místě samém učinit vše pro to, aby byly odstraněny pokud možno rušivé jevy (hluk, osvětlení, rozestavení a přítomnost osob apod.); nejlepší pomocí mu v tom bude předchozí konzultace s lékařem.“*¹¹

V některých odůvodněných případech (nemoc, péče o dítě či jiného člena rodiny) je třeba zejména v zájmu urychlení věci provést výslech v bytě vyslychané osoby. Toto prostředí znamená výhody téměř výhradně pro vyslychanou osobu a na druhé straně zpravidla vždy nevýhodu pro vyslychajícího. Vyslychaný se v domácím prostředí cítí v klidu a bezpečí. Některé rušivé vlivy tohoto okolí, které registruje vyslychající, vyslychaný nevnímá, protože je na ně již zvyklý. Může se jednat o hluk z ulice, hluk ventilace, topení, křik dětí či zápach. Vyslychaný je na rozdíl od vyslychajícího plně soustředěn, jelikož je na tyto rušivé prvky zvyklý. Vyslychající, pokud již přikročí ke konání výslechu v bytě, musí se tomuto prostředí přizpůsobit.

¹¹ MATIÁŠEK. J., BARTA. B., SOUKUP. J. *Psychologie a výslechová praxe*, 1968, s. 29

V průběhu této adaptace získává vyslýchaný pocit převahy, je zde doma, je pánem situace, on rozhoduje, zda např. vyslychajícímu nabídne občerstvení, svolí s návštěvou toalety apod. Rušivé vlivy, se kterými se nedokáže vyslychající v krátké době vyrovnat, negativně ovlivní jeho soustředěnost a zaměřenost, čímž je ohrožen cíl výslechu. Důležitý je rovněž bezpečnostní aspekt, kdy domácí prostředí poskytuje možnost agresivního jednání vyslychaného či některé z domácích osob. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby byl výslechu v bytě přítomen vždy minimálně ještě jeden policista. Závěrem lze tedy shrnout, že výslechové prostředí v bytě vyslychané osoby je nevhodným prostředím pro konání výslechu a výslech by zde měl být realizován zcela výjimečně.

V některých případech je výslech prováděn na pracovišti vyslychané osoby. V takovém případě je vhodným prostorem např. zasedací místnost či prázdná kancelář, kdy se jedná do jisté míry o neutrální území. Obdobou provádění výslechů v bytě jsou však výslechy prováděné ve vlastní kanceláři vyslychané osoby, kde se cítí vyslychaná osoba sebejistě, neohroženě a mnohdy dominantně.

Ve volném terénu k výslechu v pravém slova smyslu nedochází, zpravidla jde o krátké a stručné vyčtení osoby k nejpodstatnějším okolnostem vyšetřované události, kdy vyslychající přepokládá možnost znalosti některých skutečností na straně dotazované osoby. Pokud osoba tuto znalost potvrdí, je pak na zvážení v závislosti na rozsahu znalostí konání výslechu na služebně. Vzhledem k velmi krátké době má zásadní význam první dojem tazajícího se policisty na dotazovou osobu, neboť o získání psychologického kontaktu nemůže být v tomto případě řeč.

Na konec je vhodné se krátce zmínit o výslechovém prostředí, které je využíváno v nejdůležitější fázi trestního řízení, tedy o soudní síni. Pro většinu vyslychaných osob jde o velmi neobvyklé prostředí, které obsahuje některé negativní prvky. Vlastní vybavení většinou svou kvalitou překonává policejní výslechové místnosti, ale prostorové uspořádání je z hlediska prožívání vyslychané osoby nevhodné. Jde např. o tradičně vyvýšenou úroveň pro soudce či senát, taláry soudců, státních zástupců a obhájců. V hlavním líčení se plně

uplatňuje zásada veřejnosti, v důsledku čehož vyslýchaná osoba vidí řadu cizích tváří a má vypovídat před větším množstvím cizích lidí. Některé vyslýchané osoby, hovoří před více lidmi poprvé v životě až v soudní síni. Psychologie soudního jednání je však samostatně odborně zpracovávaným tématem a v této práci není prostor na její obsáhlejší komentář.

Za posledních deset let došlo v rámci Policie České republiky k vybudování desítek nových výslechových místností s odpovídajícím vybavením, včetně speciálních výslechových místností pro výslechy dětí. Je to cesta správným směrem, ke které přispěla i finanční dostupnost výpočetní a záznamové techniky.

3. VYBRANÉ DRUHY TRESTNÉ ČINNOSTI A PSYCHOLOGIE VÝSLECHU

3.1 Násilná trestná činnost

Násilná trestná činnost je činnost směřující zejména proti životu a zdraví, což jsou společensky nejvýše stavěné hodnoty, čemuž odpovídají i sankce a postoj společnosti k pachatelům této trestné činnosti. Obětí zde je vždy člověk a následky bývají mnohdy fatální, když oběť útok nepřežije nebo přežije, ale s vážnými následky na tělesném či duševním zdraví. V této kapitole bude věnována pozornost vraždám a loupežím.

Počet vražd spáchaných na území České republiky se ročně pohybuje mezi 150 až 250 případy. Tyto případy spadají do příslušnosti krajských článků služby kriminální policie a vyšetřování. Na objasňování a vyšetřování vražd se podílí specialisté, kteří disponují potřebnými znalostmi, zkušenostmi a technikou. Významnou úlohu zde sehrává operativně pátrací činnost, zejména v případech v úvodu neznámých pachatelů. Důsledkem pozornosti věnované objasňování a vyšetřování vražd je vysoká objasněnost, která se pohybuje mezi 80 a 90 %. Dalším faktorem vysoké objasněnosti je častá existence vztahu mezi pachatelem a obětí.

Vraždy lze třídit podle různých kritérií. Podle kritéria přípravy jde o vraždy páchané bez přípravy a připravované vraždy. Podle mechanismu usmrcení jde o mechanismy mechanické, tepelné, chemické, fyzikální či jiné faktory.

„Vraždy jsou páchany převážně mladými pachateli mezi 18. – 30. rokem věku.“¹² Typická je nízká úroveň vzdělání a nadměrné požívání alkoholických nápojů. Často jde o agresivní a nezdrženlivé psychopaty. Řada vražd je páchána v rodinném či partnerském prostředí, kde se na vzniku kriminogenní situace významně podílí budoucí oběť.

¹² MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 422

Pokud oběť vražedný útok přežije, pak ve většině případů dobře spolupracuje s vyšetřujícími policisty při odhalení pachatele. Důležitým faktorem je zde obava oběti ze msty či opětovného pokusu o vraždu. Bezprostředně po činu je oběť silně psychicky rozrušena a mnohdy je těžce poškozena na zdraví. Výslech by v tomto případě měl být krátký, zaměřený úzce na získání informací o pachateli a stručném průběhu činu. Platí zde zásady, o nichž je pojednáno v jiných částech diplomové práce o výslechu v nemocničním prostředí a o výslechu umírajících osob. Orgány činné v trestním řízení mohou v zájmu bezpečnosti oběti této poskytnout ochranu či zajistit utajení její totožnosti, což má význam v případech, kdy se oběť s pachatelem osobně nezná.

V první fázi po zjištění vraždy výslechová činnost směřuje k oběti a jejím blízkým. Je nutné si uvědomit, že mezi takto vyslýchanými může být vrah. Při výsleších je nutné věnovat pozornost nonverbálním projevům a neustále hodnotit hodnověrnost vyslýchaných osob i hodnověrnost výsledných výpovědí. Je třeba respektovat psychické rozpoložení oběti a jí nejbližších osob.

Na rozdíl např. od hospodářské trestné činnosti sehrávají při objasňování a vyšetřování vražd významnou roli paměťové stopy, kdy svědci pozorují buď přímo vražedný akt (očití svědci) nebo jednání bezprostředně předcházející či následná. „*Velmi důležitým svědkem je oběť, která v případě pokusu vraždy přežije vražedný útok; ta může poskytnout mnoho relevantních informací o případné přípravě pachatele k vraždě, o vztazích mezi pachatelem a obětí, o průběhu jednání a chování pachatele po činu.*“¹³ Při výslechu je třeba dát těmto osobám v monologické části dostatečný prostor k vybavení si všech významných skutečností a ve fázi dialogu vhodně formulovanými a řazenými otázkami získat potřebná doplnění a upřesnění.

V případě pachatele jsou paměťové stopy většinou dobře fixovány. Čin je pro pachatele výjimečný a jeho průběh vnímá pozorně a dobře si vnímanou událost pamatuje. Čin si následně v mysli přehrává, vrací se k němu, což zpomaluje zapomínání. Výslech pachatele vraždy je náročný a složitý úkon,

¹³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 425

vyžadující důkladnou přípravu. Důležitý je zejména první výslech, kdy je pachatel pod silným emočním napětím. Při následných výsleších již dochází k adaptaci. K doznání je pachatel přinucen ve většině případů tíhou vlastního svědomí nebo konfrontací se shromážděnými důkazy. Taktika výslechu v případě získání doznání od pachatele vraždy tedy spočívá zejména ve správně zvoleném sledu předkládání důkazů. Jiné působení vyslychajícího na vyslychaného většinou nehraje významnější roli. Hrozba vysoké sankce vede k jasnému kalkulaci pachatele, jehož důsledkem je snaha popírat a vyvracet veškeré důkazy svědčící o vině pachatele.

Výslechy obviněných a poškozených je vhodné dokumentovat i videozáznamem, který může být předmětem následné analýzy ze strany vyšetřovatele či přizvaného odborníka, nejčastěji psychologa.

Ročně je na území České republiky spácháno kolem čtyř tisíc loupeží. Míra objasněnosti se pohybuje kolem 50 %. Stejně jako u vraždy i u loupeží dochází k bezprostřednímu kontaktu oběti s pachatelem, v důsledku čehož je oběť významným nositelem paměťových stop. Někdy však pachatel útočí zezadu (ze zálohy) a oběť ho pak vůbec nepozoruje. Svoji výpovědi pak může podat časoprostorové informace k vlastní události a k bezprostředně předcházejícím okolnostem, které mohou mít význam pro pátrání po pachateli loupeže.

Pro objasňování a vyšetřování loupeží platí z hlediska psychologie výslechu svědků a obviněných obdobná doporučení jako v případě vražd. Realita je taková, že na objasňování a vyšetřování loupeží se podílí i méně zkušení policisté, což se odráží i na nižší míře objasněnosti. Vzhledem k formulaci skutkové podstaty trestného činu loupeže v trestním zákoníku¹⁴ je spektrum forem páchání velmi široké od nejzávažnějších se zbraní v ruce a s těžkými následky až po omezení se pachatele na slovní výhrůžky s cílem zastrašit oběť a přimět ji k vydání věcí, které jsou předmětem zájmu pachatele. S tím úzce souvisí spektrum pachatelů, které v sobě zahrnuje mladistvé, prvopachatele i zkušené recidivisty. Vyslychající pak proto musí diferencovat svůj přístup v návaznosti na vlastnosti konkrétního vyslychaného.

¹⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Prvním zdrojem informací o loupeži bývá zpravidla výslech oběti, poškozeného, který je současně většinou oznamovatelem. Zejména v případě výslechu krátce po činu je třeba vést výslech šetrně, jelikož oběť se může nacházet v těžkém psychickém i fyzickém traumatu, což může negativně ovlivnit hodnověrnost výpovědi. V takovém případě se doporučuje provést podrobný výslech později. V případě obětí není neobvyklé tzv. tunelové vidění, kdy se oběť silně soustředí na zbraň v ruce pachatele, ale přesnější popis pachatele není schopna podat.

V některých případech jsou oznámení o loupežích smyšlená a jsou spojena i s inscenací místa činu. Zde pak záleží na schopnostech údajně oběti a vyšetřujících policistů, zda bude fingování loupeže odhaleno. Motivem bývá zakrytí ztráty, manka, zpronevěry či útraty peněz.

Vzhledem k osobnostním vlastnostem pachatelů loupeží bývají jejich výslechy velmi náročné. Na straně pachatelů loupeží je jednoznačný kalkul již před spácháním trestného činu, který v sobě obsahuje i snahu nedopadení a neusvědčení. „*Častěji než u jiných typů delikventů se setkáváme s tvrdošijným zapíráním, promyšlenou a předem připravenou obhajobou, falešnými alibi apod.*“¹⁵ Hlavní roli hrají shromážděné důkazy, které dokazují vinu podezřelého. Pachatelé loupeží se doznávají většinou pouze pod tíhou shromážděných důkazů. Mnohdy jsou velmi sebejistí až arogantní, což vyžaduje nutnou dávku sebeovládání na straně vyslychajícího. Vyrovnaný, dobře připravený a zkušený vyslychají, spolu s dostatečným množstvím shromážděných důkazů, jsou základními předpoklady pro úspěšně provedený výslech pachatele loupeže.

V případě vražd i loupeží jsou často prováděny i konfrontace, rekognice, rekonstrukce, prověrky výpovědi na místě a fyziodetekční vyšetření, o kterých je pojednáno v jiných kapitolách diplomové práce.

¹⁵ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 447

3.2 Trestná činnost mladistvých

Trestnou činnost páchají různé věkové kategorie, mj. i mládež. S raným věkem je spojeno odlišné prožívání a chování, což se projevuje jak ve formách páchané trestné činnosti, tak v průběhu vyšetřování chováním mladistvých a nutností volby odpovídajícího vystupování vyšetřovatele vůči mladistvým, coby účastníkům trestního řízení v postavení obviněných či svědků.

Pod pojem trestná činnost mladistvých spadají i trestná jednání, kterých se dopustili pachatelé, kteří nedosáhli věkem hranici trestní odpovědnosti, kdy aktuálně je v České republice touto hranicí věk patnácti let. Větší skupinou je pak trestná činnost páchaná mladistvými ve věku od patnácti do osmnácti let.

Podíl mládeže na páchané trestné činnosti v České republice se u jednotlivých druhů trestné činnosti pohybuje od 10 do 20 %. Nejvyšší podíl je registrován u majetkové, násilné a mravnostní trestné činnosti. „*Majetková kriminalita je nejčastěji páchanou trestnou činností mládeže. Dominují zde především krádeže prosté, krádeže vloupáním a kapesní krádeže.*“¹⁶ Naproti tomu v oblasti hospodářské trestné činnosti je podíl mládeže zanedbatelný, což souvisí s příležitostmi a možnostmi páchání této trestné činnosti mladistvými.

V oblasti násilné trestné činnosti je významným znakem trend stoupající brutality pachatelů, kteří jsou často pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek. Nezanedbatelnou skupinou je u mladistvých i drogová kriminalita ve formě šíření toxikomanie, nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek. Typickým znakem trestné činnosti mladistvých je skupinovitost, s čímž souvisí potřeba vyšetřovatele poznat role a vzájemné vztahy mezi členy skupiny.

Vedle ryze racionálních motivů páchání trestné činnosti se u mladistvých vyskytují i do jisté míry iracionální motivy spočívající ve snaze vyrovnat se svým vrstevníkům finančně, oblečením, technickým vybavením či v rámci party snaha imponovat ostatním jejím členům.

¹⁶ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 519

Pokud jde o proces prověřování a vyšetřování trestné činnosti mládeže, pak ten je upraven zvláštním zákonem č. 218/2003 Sb.¹⁷ Zákonem stanovený odlišný způsob projednávání trestných činů mladistvých má odraz i ve specializaci pracovníků orgánů činných v trestním řízení, kteří jsou vybíráni, vyškoleni a průběžně vzděláváni. Typická je úzká spolupráce s orgány pověřenými péčí o mládež, pedagogy, rodiči, dětskými psychology apod. Tato spolupráce by měla předcházet, pokud je to z hlediska taktiky možné, výslechům mladistvých, neboť vyslychající tým získává potřebné informace využitelné k navázání kontaktu s mladistvým, ke správné formulaci otázek, sledu těchto otázek, ke stanovení pořadí předkládaných důkazů a v neposlední řadě i ke stanovení pořadí výslechů jednotlivých osob zainteresovaných v případě.

Obecně platí, že děti i mladiství jsou běžně způsobilí poskytnout věrohodnou výpověď. Zákonným požadavkem je při výslechu obviněného mladistvého postupovat ohleduplně a šetřit jeho osobnost. Toto zajisté platí i při výslechu dětí a mladistvých v postavení svědků.

„Při navazování psychologického kontaktu s mladistvým je vhodné uvážit zvláštní emoční stav, v němž se vyslychaný nachází. Navazování psychologického kontaktu s mladistvým usnadníme, když před vlastním výslechem s ním zavedeme neformální rozhovor o věcech, které s předmětem výslechu nesouvisejí, např. o zájmech mladistvého, jeho činnostech apod.“¹⁸ Schopnost komunikovat s mladistvými na jím blízká témata by měla být nezbytnou výbavou specialistů na trestnou činnost mladistvých. V rámci neformálního rozhovoru dochází k navázání kontaktu a vyslychající blíže, ještě před samotným výslechem, poznává zájmy, záliby, rozumové a komunikační schopnosti vyslychaného mladistvého.

Mladiství používají specifické, slangové výrazy. Je nutné, aby tyto byly protokolovány tak, jak je mladistvý uvádí, v případě potřeby i s vysvětlením jejich významu. Je nevhodné, mnohdy až komické, „překládat“ řeč

¹⁷ Zákon č. 283/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 526

mladistvého do úřední a stylisticky učesané výpovědi. Nespornou výhodou je využití videozáznamu výslechu, zejména v případě výslechu obviněných a klíčových svědků.

Vyslýchající musí během celého výslechu mladistvého hlídat své chování, nonverbální projevy a formulovat i otázky tak, aby nedošlo k nevhodnému sugestivnímu působení na vyslýchaného mladistvého, neboť pro tento věk je oproti dospělým typická i zvýšená sugestibilita, která s přibývajícím věkem klesá. Zvláště děti sledují očekávání vyslýchajícího a snaží se mu vyhovět. Mohou pak uvádět to, co chce vyslýchající slyšet. Vyslýchající by měl klást otázky co nejvíce otevřené, neobsahující v sobě obsah očekávané výpovědi.

V případě výslechů kamarádů mladistvého obviněného je nutné počítat s jejich motivací svému kamarádovi výpovědi neublížit. Z tohoto důvodu je nutné tyto osoby srozumitelně poučit o významu svědecké výpovědi a významu celého trestního řízení, které pro mladistvého zpravidla nekončí trestem odnětí svobody, ale jiným vhodným opatřením k nápravě. Někteří svědci mají i sebeobviňovací sklony ve snaze pomoci obviněnému kamarádovi. Protipólem bývá, zvláště u kriminálně závadových osob, snaha svalit celou vinu na druhého. Z tohoto důvodu je třeba pečlivě hodnotit věrohodnost vyslýchaného a jeho výpovědi s využitím všech známých poznatků forenzní psychologie. Vhodným nástrojem je i videografie, která však předpokládá existenci videozáznamů z provedených výslechů.

Velký význam pro volbu správného postupu, kriminalistického či psychologického, má skutečnost, zda se jedná o mladistvého prvopachatele či mladistvého recidivistu, zpravidla duševně či osobnostně narušeného.

Psychologické působení během výslechu by mělo vytvářet příznivé podmínky pro získání úplné a pravdivé výpovědi. Vyslýchající nesmí v mladistvém vyvolávat pocit strachu a nervozity, musí vyváženě uplatňovat prvky moci a podpory.

3.3 Krádeže

Krádež je nejčastěji páchaný trestný čin v České republice, a tudíž je i nejvýznamnějším představitelem ze skupiny majetkové trestné činnosti, vedle zpronevěry a podvodů. V České republice je ročně spácháno 120 až 150 tisíc krádeží. Frekventovanější jsou krádeže prosté, které představují zhruba dvě třetiny všech krádeží. Zbývající třetinu představují krádeže vloupáním, při kterých pachatel překonává nějakou překážku. Objasněnost je u krádeží nízká a pohybuje se kolem 20 %.

Dalším členěním krádeží je dělení podle vztahu pachatele k objektu, kdy krádeže jsou páchany vnitřními pachateli, cizími pachateli nebo za součinnosti obou skupin osob.

„Typické vlastnosti pachatelů krádeží jsou úzce svázány se skutečností, že krádeže páchají často osoby se změněným žebříčkem uznávaných hodnot.“¹⁹ Pachatelé považují krádeže za pro ně přirozený a nezávadný způsob získávání prostředků na obživu, nemají tudíž většinou výčitky svědomí. Vysoké procento, kolem 70 %, pachatelů krádeží představují recidivisté. Výhodou je jejich podchycení v policejních evidencích, což zvyšuje šance na jejich usvědčení.

Hlavní snahou pachatelů krádeží je, aby nebyli při činu spatřeni. S tím souvisí i malé množství paměťových stop, které by mohly být výsledkem fixovány v podobě využitelné pro trestní řízení. Při usvědčování pachatelů pak mají větší význam jiné druhy stop. Jiná situace je v případě, kdy byl pachatel či pachatelé dopadeni přímo při činu či bezprostředně po něm i s odcizenými věcmi.

Výslech oznamovatelů krádeží zpravidla nečiní obtíže. V případě, kdy oznamovatel s pachatelem nepřišel do kontaktu, se výslech omezuje na popis odcizených věcí, způsob zajištění věcí, časové údaje, okruh podezřelých osob apod. Jiná situace je v případě, kdy oznamovatel do kontaktu s pachatelem krádeže přišel. V tomto případě je hlavním cílem výslechu zjištění totožnosti pachatele či získání jeho nejpodrobnějšího popisu. Přitom je možné využít i

¹⁹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 452

metodu identikit, kdy je za využití speciálního počítačového programu sestavován pravděpodobný portrét pachatele.

Vzhledem k malé objasňenosti případů je u krádeží nejčastějším úkonem trestního řízení vyžádání vysvětlení od poškozených a svědků. Jde o úkony, které jsou prováděny před zahájením trestního stíhání. Tyto výslechy nečiní v praxi problémy. Vyslýchané osoby jsou často rozrušeny faktem narušení soukromí, odcizení věcí a v neposlední řadě častou nutností čekat delší dobu na příjezd policie a následné úkony. Je proto namístě zachování klidu, vcítění se do pocitů poškozených, jejich srozumitelné poučení a poskytnutí potřebných informací, včetně předpokládaného časového harmonogramu úkonů.

Výslech obviněného, pokud je ochoten vypovídat, musí být dostatečně detailní, aby bylo možné výpověď ověřit. *„Tvrdošijné zapírání je pro pachatele krádeží příznačné. Často se setkáváme se snahou pachatelů svalit vinu na někoho jiného nebo tvrdit, že věc nebyla proti krádeži dostatečně zajištěna a mohl ji odcizit kdokoli.“*²⁰ Odcizení věci jinému tak nevyvolává u obviněných zvýšené emocionální napětí. V případě doznání je vhodné toto dokumentovat videozáznamem, neboť v hlavním líčení jsou pak nezdárka ze strany obžalovaných uplatňovány námitky, že byli k doznání na policii přinuceni násilím či hrozbami násilí nebo vzeti do vazby. Pozornost je třeba věnovat nonverbálním projevům, jejich korespondenci s vlastní výpovědí a s ostatními ve věci shromážděnými důkazy.

Pachatelé krádeží jsou často osoby s nízkým intelektem či osoby duševně nemocné. Vyslýchající si nemůže dovolit jakékoliv zesměšňování či jiné snižování důstojnosti těchto osob během výslechu. Vedle protiprávnosti takového jednání tím dochází k vyhrocení vztahů, což nepříspěvá k dobré atmosféře při výslechu. Totéž platí i v případě výslechu svědků. Vyslýchající si musí uvědomit, že on je osobou, která potřebuje znát informace a své chování musí tomuto plně přizpůsobit i za cenu sehrání situací odpovídající role.

Výslechy svědků po zahájení trestního stíhání jsou obdobou dříve podávaných vysvětlení. Neuplatní se zde při výslechové činnosti výrazné

²⁰ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 457

odlišnosti od základních zásad psychologického působení a tyto výsledky nečiní v praxi problémy.

3.4 Hospodářská trestná činnost

„Hospodářskou kriminalitu lze vymezit jako značně nehomogenní skupinu společensky nebezpečných jednání páchaných v souvislosti s různými formami podnikání, poškozujících nebo ohrožujících hospodářskou soustavu, systém ekonomických vztahů, práva nebo oprávněné zájmy hospodářských subjektů či státu.“²¹

Jde o široké spektrum trestných činů, které chrání vztahy v oblasti finančního trhu, kapitálového trhu, insolvenčního řízení, měny, informačních systémů, duševního vlastnictví, správy majetku, hospodářské soutěže apod. Nejvýznamnějšími reprezentanty jsou trestné činy podvod, zpronevěra a úvěrový podvod. Tomuto širokému okruhu trestných činů odpovídá i různorodá skupina pachatelů, ve které však lze definovat společné charakteristiky. Ve většině případů se jedná o prvopachatele, neboť druhou příležitost již obtížněji dostávají. Vystupují jako řádní občané požívající dobré pověsti, mají důvěru svého okolí a v některých případech značný ekonomický a politický vliv. Hlavním znakem obhajoby bývá přenášení odpovědnosti mimo svoji osobu, často na riziko v oblasti podnikání a nepředvídatelnost budoucího vývoje. Často jde o rozhodování kolektivního orgánu a orgány činné v trestním řízení složitě dovozují odpovědnostní vztahy. Průvodním jevem prověřování a vyšetřování hospodářské trestné činnosti bývá kvalitní obhajoba, mnohdy zastoupená několika zvolenými obhájci.

V procesu odhalování, prověřování a vyšetřování hospodářské trestné činnosti sehrávají největší roli listinné a věcné důkazy. Na základě těchto je pak složitě dovozován úmysl, neboť u většiny hospodářských trestných činů je vyžadováno úmyslné zavinění, mnohdy i ve formě specifického úmyslu (pohnutka, cíl). Navenek je jednání pachatele nerozeznatelné od jednání v souladu s právem. Proto zpravidla nejbližší okolí pachatele netuší páchanou

²¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 478

trestnou činnost, neboť pachatel tuto mnohdy chytře a složitě zakrývá. Sekretářka pak např. při výslechu uvádí, jak byl její nadřízený příjemný, pozorný a hodný člověk, který by nikomu neublížil. S tímto souvisí nižší význam paměťových stop, neboť jednání pachatele, která jsou pozorovatelná, nejsou pro okolí ničím nápadná. Dalším faktorem, který významně ovlivňuje výslechovou situaci, je fakt, že obohacení či způsobená škoda nevyvolává v oblasti pachatelova prožívání extrémně zvýšené emoční napětí. Pachatel se soustředí na to, aby vypověděl způsobem, kterým si nepřítíží, a proto doznání jsou pouze výjimečná a dochází k nim až pod tíhou shromážděných důkazů, nejlépe předkládaných v pořadí narůstající síly. Zvýšené emoční napětí u pachatelů vyvolává skutečnost zajištění jejich majetku pro účely trestního řízení. Jde nejčastěji o zajištění majetku coby výnosu z trestné činnosti, náhradní hodnoty nebo majetku pro zajištění náhrady škody.

Pro výslechovou činnost je typická nutnost důkladné přípravy na straně vyslychajícího. Trestná činnost není často jednorázovou a krátkodobou záležitostí. V takovém případě se osvědčuje vytváření popisných časových os případu s vyznačením role jednotlivých osob. Taková osa, pak pomáhá i během výslechu k orientaci. Vyslychající musí pochopit podstatu případu a vztahy v rámci ekonomického subjektu, kde se trestný čin stal. Musí si připravit listiny, které hodlá vyslychanému během výslechu předkládat a zvolit správné pořadí jejich představení. Výhodou je, pokud má vyslychající zapisovatelku a může se plně soustředit na vyslychaného, přípravu otázek vyplývajících z průběhu výslechu a na předkládání listin.

Pokud jde o výslechy svědků, jsou rovněž náročné na přípravu a mnohdy i na zvládnutí odborné terminologie. Nicméně i při sebelepší přípravě se může vyslychající setkat s neznámým pojmem. V takovém případě není třeba se za neznalost stydět a je nutné svědka požádat o srozumitelné vysvětlení užitého pojmu.

V rámci výslechové činnosti je nutné brát v potaz i typické osobnostní vlastnosti pachatele ekonomické kriminality, kterými jsou mj. chuť riskovat, nechuť odkládat uspokojení materiálních potřeb, impulsivita, parciální vymizení svědomí, touha po moci a uznání.

Pokud jde o pořadí vyslýchaných spolupachatelů, pak se doporučuje vyslýchat nejdříve osoby, které nemají kriminální zkušenosti a osoby s menším podílem na trestné činnosti. V případě svědků jde často o kolegy z pracoviště či obchodní partnery, kteří měli s pachatelem dobré vztahy. Z toho pramení nechuť těchto svědků vypovídat, kdy nemají přirozeně zájem na řádném objasnění věci. Navíc tito svědci mohli mít sami podíl na páchané trestné činnosti, mohli z ní profitovat a nemají zájem na vyjasnění všech okolností trestného činu.

„Všeobecně panuje názor, že při vyšetřování finanční a hospodářské kriminality sehrávají poznatky forenzní psychologie pouze okrajovou roli. Všeobecné zásady lze totiž odvodit ze selského rozumu a z kriminalistické taktiky (metodiky).“²² V odborné literatuře není problematika pachatelů hospodářské trestné činnosti nosným tématem a patří i v současné forenzní psychologii k tématům okrajovým. S ohledem na mnohdy devastující následky jednání pachatelů pro ekonomiku České republiky a veřejné finance by si tato problematika zasloužila zvýšenou pozornost odborníků. Získané poznatky by mohly přispět k efektivnějšímu předcházení, odhalování a usvědčování pachatelů této trestné činnosti.

²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2009, s. 282

4. ÚKONY VÝSLECHŮM PODOBNÉ A DALŠÍ TYPY VÝSLECHŮ

4.1 Konfrontace

„Konfrontace je kriminalistická metoda, při níž se dvě dříve vyslechnuté osoby, mezi jejichž výpověďmi jsou závažné rozpory, postaví tváří v tvář s cílem vyjasnit tyto rozpory, jež nelze odstranit jinak.“²³ Konfrontace je vyšetřovací úkon, na který se podle § 104a trestního řádu použijí ustanovení o výpovědi obviněného a o svědcích. Zákonným důvodem pro provedení konfrontace je skutečnost, že výpověď obviněného nesouhlasí v závažných okolnostech s výpovědí svědka nebo spoluobviněného. Stejně tak, jestliže výpověď svědka nesouhlasí v závažných okolnostech s výpovědí obviněného nebo jiného svědka. Osoby jsou v takových případech postaveny tváří v tvář, což v praxi znamená, že se vyslýchaná osoba vyzve, aby druhé osobě vypověděla v přímé řeči svá tvrzení o okolnostech, v nichž výpovědi konfrontovaných osob nesouhlasí, popřípadě aby uvedla další okolnosti, které s jejím tvrzením souvisí a o kterých dosud nevypovídala. Osoby si mohou vzájemně klást otázky jen se souhlasem vyslychajícího.

Konfrontace se provádí až poté, kdy každá z osob, jež mají být konfrontovány, byla již dříve vyslechnuta a o její výpovědi byl sepsán protokol. Je-li třeba po skončení konfrontace znovu vyslechnout konfrontované osoby, provede se jejich výslech odděleně. Konfrontace tedy s výslechem obviněného či svědka bezprostředně souvisí, neboť samostatné výslechy těchto osob vždy konfrontaci předchází, v rámci konfrontace mohou být sdělovány i další okolnosti, o kterých vyslýchaná osoba dosud nevypovídala, a v neposlední řadě, je-li třeba po skončení konfrontace znovu vyslechnout konfrontované osoby, provede se odděleně jejich výslech. Tedy vedle vyjasnění rozporů může konfrontace spočívat i v získání nových důkazů.

²³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 337

Vzhledem k tomu, že se jedná pro vyslychané osoby většinou o emočně silně náročný vyšetřovací úkon, lze osoby mladší než patnáct let postavit tváří v tvář jen zcela výjimečně, jestliže to je pro objasnění věci nezbytně nutné. V takovém případě se užije přiměřeně ustanovení o výsledku takové osoby v postavení svědka.

Konfrontace má být zásadně prováděna jen v řízení před soudem. V přípravném řízení lze konfrontaci provést, pokud lze očekávat, že její provedení výrazněji přispěje k objasnění věci a stejného cíle nelze dosáhnout jinými prostředky. Tváří v tvář nelze z povahy věci postavit svědka, jehož totožnost se utajuje podle § 55 odst. 2 trestního řádu.

Při konfrontaci se využívá silného psychologického působení na konfrontované osoby, které vzniká tím, že osoby jsou v konfliktní situaci postaveny tváří v tvář. Provedení konfrontace má s ohledem na možné nežádoucí výsledky i rizika. Dosud pravdivě vypovídající osoba může svoji výpověď změnit směrem k nepravdě nebo dvě lživě vypovídající osoby mohou při konfrontaci ještě více ujednotit své dosavadní lživé výpovědi. Provedení konfrontace by proto měla předcházet důkladná analýza dosud zjištěných informací a vlastnímu provedení konfrontace by měla předcházet důkladná příprava po stránce obsahové i organizační.

Konfrontaci řídí vyslychající a měl by si u vyslychaných získat respekt. *„Má-li mít vyslychající konfrontaci ve svých rukou, má-li být aktivním řídicím orgánem tohoto úkonu, musí učinit vše pro to, aby s konfrontovanými navázal důvěryplný kontakt a prosadil svou autoritu i v kvalitativně jiném pojetí, tzn. při jakémkoli pokusu konfrontovaných strhnout na sebe iniciativu v řízení konfrontace a určování jejího tónu, při jakémkoliv pokusu o dorozumívání se.“*²⁴ Nezbytnou podmínkou je, aby vyslychající osoba při své výpovědi hleděla druhému konfrontovanému do očí, a ten se k výpovědi následně vyjádří. Konfrontované osoby si mohou se souhlasem vyslychajícího klást otázky. Vyslychající musí vyslychané osoby během výsledku soustavně pozorovat, aby registroval změny v chování vyslychaných osob jako např. neklid, nervozitu, váhání apod. Toto pozorování a ostražitost jsou současně

²⁴ MATIÁŠEK. J., BARTA. B., SOUKUP. J. *Psychologie a výslechová praxe*, 1968, s. 211

předpokladem bezpečného provedení konfrontace, neboť vzhledem k silnému emočnímu napětí dochází nečástečně k agresivním slovním i fyzickým atakům mezi vyslychanými (konfrontovanými) osobami.

Vedle pozorování musí vyslychající neustále analyzovat obsah výpovědí vyslychajících a v případě potřeby adekvátně měnit plán konfrontace změnou otázek či pořadí odpovědí. Za účelem uklidnění situace lze konfrontaci i přerušit, nicméně určitá míra napětí a rozrušení při konfrontaci je právě oním dalším faktorem, který oproti standardnímu výslechu může přispět k vyjasnění rozporů ve výpovědích již vyslechnutých osob. Jedna z konfrontovaných osob nemusí v důsledku zvýšeného emočního napětí vydržet nadále ulpívat na dosud nepravdivé či neúplné výpovědi.

Zásadně se doporučuje, aby byl v přípravném řízení o průběhu konfrontace pořízen videozáznam, podle kterého se následně sepiše protokol a protokolace tak nenarušuje dynamiku úkonu. Pokud by nebylo možné takový záznam pořídit, pak minimálním požadavkem je přibrání zapisovatelky, aby měl vyslychající možnost sledovat chování vyslychaných osob, analyzovat průběh úkonu a dělat si v případě potřeby poznámky. Při konfrontaci je více než při jiných vyšetřovacích úkonech důležitá zvýšená pozornost vyslychajícího a schopnost správně reagovat na aktuální výslechovou situaci. V případě nepořizování videozáznamu by měl protokol obsahovat vedle doslovného znění otázek a odpovědí i popis některých neverbálních projevů či pokusů o narušení průběhu konfrontace. Ani takový protokol však nenahradí videozáznam, jehož pořízení by v dnešní době nemělo být problémem, neboť Policie České republiky disponuje dostatečným množstvím vhodné záznamové techniky, která je již řadu let cenově dostupná a uživatelsky nenáročná. Pravidlem při provádění konfrontace v přípravném řízení by mělo být rovněž provedení konfrontace ve výslechové místnosti.

Z uvedeného vyplývá, že konfrontace patří mezi nejsložitější vyšetřovací úkony. Vzhledem k charakteru úkonu není v rámci konfrontace velký prostor pro navazování a udržení psychologického kontaktu s vyslychanými osobami. Vyslychající se musí vůči oběma osobám chovat neutrálně, neboť případně

registrované sympatie vůči jednomu z vyslychaných by měly negativní vliv na průběh úkonu.

Konfrontované osoby by neměly být před konfrontací seznámeny s předchozí výpovědí osoby, se kterou budou konfrontovány. V praxi policejních orgánů se někdy, dokonce i ve fázi prověřování, vyskytuje snaha vyjasnit rozpory ve výpovědi předkládáním výpovědí jiných osob, aby se k nim aktuálně vyslychaná osoba vyjádřila. Jde o postup, který trestní řád neupravuje a s ohledem na možnost následné konfrontace jde o postup nevhodný.

Při rozhodování o provedení konfrontace je nutné hodnotit i vzájemné vztahy mezi konfrontovanými, jelikož mohou být konfrontaci k prospěchu nebo na závalu. Jde např. o vztahy podřízenosti, úcty, vděku, lásky, nenávisti apod.

Otázky by měly být formulovány tak, aby odpovědi nebyly okruhem faktů a okolností příliš široké. Pouze tak lze dosáhnout co nejhlubšího vyjasnění všech rozporů, které se ve věci nachází. K další otázce lze přejít, až po vyčerpávajících odpovědích na aktuálně pokládanou otázku. Nelze předem určit obecně platný recept pro posloupnost otázek, např. od méně významných rozporů k těm nejvíce významným a naopak. Jako prvním se doporučuje pokládat otázky vyslychanému, jehož předchozí výpověď se jeví jako pravdivá, věrohodnější či úplnější.

V praxi není vyloučeno provádění několika konfrontací bezprostředně za sebou, kdy s jedním vyslychaným jsou postupně konfrontovány další vyslychané osoby. V takových případech je nutné dobře zvážit pořadí těchto osob v závislosti na významnosti rozporů, zpravidla to bude od méně důležitých k nejdůležitějším a dále s ohledem na intenzitu osobních vztahů mezi konfrontovanými osobami. V zájmu bezprostřednosti a dynamiky provádění navazujících konfrontací se doporučuje, aby formální stránky úkonu byly vyřešeny s jednotlivými osobami odděleně a vlastní konfrontace tak mohly probíhat v bezprostřední návaznosti. Cílem konfrontace rozhodně není vyvolávat mezi konfrontovanými osobami nenávist, antipatii či vzájemné pocity ohrožení a tímto povzbuzovat vůli k pravdivé výpovědi. Smyslem je konfrontovat osoby s obsahem svých rozporných výpovědí za účelem

vyjasnění takových rozporů. Toto vyjasnění neznamena vždy usvědčení druhého ze lži, ale v rámci konfrontace mohou být objasněny např. různé okolnosti vnímání, zejména zaměřenosti a podmínek, jednoho děje.

V návaznosti na provedenou konfrontaci může vyvstat potřeba neprodleného provedení dalších úkonů trestního řízení, např. pokračování ve výslechu konfrontace se účastnicích osob, výslechy dalších osob, provedení domovní prohlídky, prohlídky jiných prostor, trestní stíhání dalších osob, přibrání znalce apod.

4.2 Prověrka výpovědi na místě

„Prověrka výpovědi na místě je specifická metoda kriminalistické praktické činnosti spočívající v tom, že vyslechnutá osoba dobrovolně ukáže místa a objekty spojené s vyšetřovanou událostí, popíše na místě okolnosti potřebné k objasnění vztahu určitých objektů k vyšetřované události a demonstruje některé činnosti, přičemž vyšetřovatel zkoumá ukázané místo a objekty, porovnává výpověď s faktickou situací místa a dokumentuje průběh a výsledky prověrky výpovědi na místě.“²⁵

Prověrka výpovědi na místě je vyšetřovacím úkonem podle trestního řádu a podle § 104e trestního řádu se koná tedy, je-li zapotřebí za osobní přítomnosti podezřelého, obviněného nebo svědka doplnit nebo upřesnit údaje důležité pro trestní řízení, které se vztahují k určitému postupu. Na procesní postup provedení prověrky se přiměřeně užití ustanovení o vyšetřovacím pokusu.

Jedním z hlavních cílů prověrky výpovědi na místě, vedle doplnění chybějících informací, je posouzení věrohodnosti výpovědi dříve vyslechnuté osoby (podezřelý, obviněný nebo svědek). Prověrkou by tak mělo být ověřeno, zda vyslechnutá osoba bezprostředně pozorovala průběh vyšetřované události, její části či děje s ní bezprostředně souvisejícího nebo zda si jí tvrzené skutečnosti vymyslela nebo je získala z doslechu, zprostředkovaně. Prověrka je tedy jedním z nástrojů hodnocení věrohodnosti výpovědi konkrétní osoby. Je kombinací jiných vyšetřovacích úkonů, kterými jsou ohledání, výslech,

²⁵ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 341

vyšetřovací pokus, rekonstrukce a rekonstrukce. „*Vyšetřovatel tu vystupuje především jako registrátor toho, co obviněný (svědek, poškozený) vykládá. Pokud není osoba schopna spontánní či úplné výpovědi, následují doplňující dotazy.*“²⁶

Nezbytnou podmínkou úspěšného provedení prověrky výpovědi na místě je dobrovolná účast osoby, jejíž výpověď má být prověřena, neboť tato osoba musí ze své vlastní vůle popsat, demonstrovat či ukázat rozhodné skutečnosti a děje. Iniciativa tak musí být během prověrky na straně této osoby, protože případné usměrňování činnosti ze strany vyšetřovatele by vedlo ke zkreslení výsledku úkonu. Aktivita vyšetřovatele pak spočívá vedle řízení průběhu úkonu zejména v pozorování, porovnání výpovědi s faktickou vyšetřovací situací, výzvách k zodpovězení vyvstalých otázek a vysvětlení případných problémů.

Dobu konání prověrky je vhodné stanovit tak, aby se konala bezprostředně po výslechu nebo co nejdříve po něm. Vzhledem k podmínce dobrovolnosti je třeba vůči osobě, jejíž výpověď bude prověřována, neautoritativní přístup a přesvědčování logickými argumenty, nikoliv úředním postavením. V případě podezřelých a obviněných se mnohdy sebevstřícnější přístup nesetkává s pochopením a tyto osoby účast odmítají z důvodu obav z odhalení lživých tvrzení. V případě osob, které jsou k prověrce výpovědi eskortovány z vazby či výkonu trestu odnětí svobody, je vhodné těmto nenucenou formou nabídnout drobné občerstvení jako kávu, čaj, minerálku či cigaretu.

Pokud jde o místa konání, pak jde úkon rozdělit na dvě fáze. Úvodní fáze, spočívající v poučení zúčastněných osob, získání dobrovolného souhlasu s účastí osoby, vysvětlení podstaty úkonu a cíle úkonu, se odehrává zpravidla na pracovišti vyšetřovatele nebo v jiné úřední místnosti. Ještě zde by měla být osoba vyzvána, aby popsala příchodovou cestu k místu prověrky a určila, od kterého místa je schopna se prostorově orientovat. Jedná se o výchozí bod prověrky a zde by měla vlastní prověrka výpovědi začít. Nejde vždy o samotné místo činu, ale může se jednat o místo ležící poblíž místa vyšetřované události.

²⁶ MATIÁŠEK. J., BARTA. B., SOUKUP. J. *Psychologie a výslechová praxe*, 1968, s. 203

Další fáze úkonu pak probíhá mimo úřední místnost a může se jednat o obydlí, kancelář, volný prostor ve městě či v přírodě. Doporučuje se začít prověrku výpovědi na výchozím bodu volným vyprávěním osoby. Z výchozího bodu je pak umožněno osobě, jejíž výpověď je prověřována, aby sama určovala směr pohybu, sama se orientovala, popsala změny oproti původní situaci, označila relevantní objekty, stopy a jiné věcné důkazy. Doplnující otázky by měly být pokládány až po označení významných objektů a po vysvětlení jejich vztahů k vyšetřované události. Během prověrky je v případě potřeby osoba vyzvána, aby některé činnosti demonstrovala tak, jak se jí v době prověrky vybavují.

Pokud by bylo nutné provést na jednom místě prověrky více výpovědí, pak je nutné provádět tyto prověrky samostatně. V opačném případě by mohlo dojít k vzájemnému ovlivnění výsledného chování mezi jednotlivými osobami, jejichž výpovědi by byly na jednom místě prověřovány.

K dokumentaci průběhu úkonu se používá obligatorně protokol, fakultativně pak videozáznam, fotodokumentace a topografická dokumentace. Do protokolu je potřeba vedle výpovědi osoby popsat i její chování. Sebelépe zpracovaný protokol však nenahradí kvalitní videozáznam z tohoto vyšetřovacího úkonu.

„Z psychologického (a taktického) hlediska je důležitá jen příprava (důvěra, objasnění proč atd.) a v průběhu výjezdu pečlivé sledování nejen výkladu, ale všech stránek chování (mimika, řeč, hlas, pocení, rozčilení či uklidnění) obviněného (poškozeného, svědka) na tom kterém místě.“²⁷

Od prověrky výpovědi na místě je třeba odlišovat tzv. výslech na místě činu, ke kterému se přistupuje za účelem vyvrácení dříve učiněné lživé výpovědi, kdy o lživé výpovědi již nejsou pochybnosti. Vyšetřovatel na místě vyslýchané osobě demonstruje důkazy, které jsou v rozporu s její dříve učiněnou výpovědí, a po vyslýchaném požaduje vysvětlení těchto rozporů. Vedle vysvětlení rozporů může, stejně jako při prověrci, docházet i k doplnění dosavadní výpovědi. V případě, že vyslýchaná osoba uzná logiku

²⁷ MATIÁŠEK. J., BARTA. B., SOUKUP. J. *Psychologie a výslechová praxe*, 1968, s. 203

předkládaných důkazů, může svoji výpověď změnit ve směru k pravdivé výpovědi.

V případě prověrky výpovědi na místě i výslechu na místě činu je mj. využíváno momentu částečného znovuprožívání vyšetřované události, které je vyvoláno přítomností na místě vyšetřované události. Toto znovuprožívání může přispět i k rozpomenutí se na dosud nevybavené události fixované v paměti osoby.

4.3 Rekognice

„Rekognice je vyšetřovací úkon, kterým se stejně jako při výslechu v rámci trestního řízení získávají informace od fyzických osob. Při výslechu k tomu dochází formou reprodukce vzpomínek, kdežto při rekognici jde o znovupoznání osob, věcí, pohybů, zvuků apod. Jde o samostatnou metodu kriminalistické praktické činnosti, spočívající v opětovném poznání dříve vnímaného objektu poznávající osobou s cílem ztotožnění objektu.“²⁸

Rekognice je upravena v trestním řádu v § 104b. Úprava není nijak podrobná a při provádění rekognice mají zásadní význam poznatky kriminalistiky, zejména kriminalistické taktiky. Jinak pro rekognici platí přiměřeně ustanovení trestního řádu o výpovědi obviněného a svědka. Rekognice se koná, pokud je v trestním řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovu poznal osobu nebo věc a určil tak jejich totožnost. Zárukou společenské kontroly nad průběhem úkonu je nutnost přibrání nezúčastněné osoby. Má-li být poznána osoba, ukáže se poznávající osobě mezi nejméně třemi osobami, které se výrazně neodlišují. Poznáváná osoba má právo si určit mezi ukazovanými osobami libovolné místo. Pokud má být osoba poznávána podle hlasu či pohybu, umožní se jí, aby provedla požadovanou činnost v libovolném pořadí mezi dalšími osobami s podobnými vlastnostmi. Primárně má být rekognice prováděna in natura, pouze není-li tak možno učinit, provede se podle fotografií a to obdobně s použitím fotografií nejméně dalších tří podobných osob. Hovoříme zde o provádění rekognice

²⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 345

podle modelů. Tento postup však nesmí bezprostředně předcházet rekognici ukázáním osoby in natura, neboť hrozí, že poznávající osoba bude in natura ukázanou osobou znovu poznávat tak, jak ji vnímala na předložené fotografii, nikoliv jak ji vnímala v době vyšetřované události.

V případě požadavku trestního řádu předvádět objekty společně ve skupině jsou reflektovány poznatky obecné psychologie o jednoohniskové pozornosti. Poznávající osobě vystavená skupina osob by měla být maximálně tak velká, aby umožňovala současné pozorování z jednoho místa. Přitom je nutné přihlížet i ke specifickým vlastnostem a schopnostem poznávající osoby. Dospělým osobám je možné najednou předvádět až osm osob současně. Naproti tomu dětem nebo osobám vyššího věku je doporučováno předvádět současně maximálně pět osob. Vhodný počet osob umožňuje porovnávat aktuálně vnímaný vjem všech předváděných osob s obrazem v minulosti vnímané osoby, který si poznávající osoba při rekognici znovu vybavila.

Rekognici je možné provést tak, že poznávající i poznávané osoby jsou v přímém vizuálním kontaktu nebo bez jejich vzájemného setkání. K tomu může sloužit např. výslechová místnost s jednocestným zrcadlem či jiný vhodný prostor. Důvodem může být obava či nepříjemný pocit způsobený opětovným prožíváním traumatické situace poznávající osoby při opětovném přímém kontaktu s poznávanou osobou. Dalším důvodem může být obava poznávající osoby, která v době činu nebyla poznávanou osobou vnímána, z odhalení své totožnosti. Z povahy věci nelze rekognici provést, pokud by měl být poznávanou osobou svědek, jehož totožnost se utajuje z důvodů uvedených v § 55 odst. 2 trestního řádu.

Poznávající osoba (podezřelý, obviněný nebo svědek) se před rekognicí vyslechne o okolnostech, za nichž osobu nebo věc vnímala, a o znacích nebo zvláštnostech, podle nichž by bylo možno osobu nebo věc poznat. Znovupoznávaná osoba či věc nesmí být poznávající osobě před rekognicí ukázána. Po provedení rekognice je pak nutné opětovně vyslechnout poznávající osobu, je-li třeba odstranit či vyjasnit rozpor mezi rekognicí předcházející výpovědí a výsledky rekognice.

Znovupoznáním se rozumí psychofyziologické procesy, které probíhají v mozku člověka, umožňující zapamatování vnímaného objektu, vybavení si tohoto objektu a srovnání s aktuálně vnímaným objektem. I zde se uplatňují obecné poznatky psychologie výslechu o formování výpovědi.

V případě rekognice osob a zvířat mohou být tyto ve fázi znovupoznání živé či mrtvé. V případě mrtvých objektů rekognice je třeba pečlivě vážit, jakou formou rekognici provést, neboť pro poznávající osobu se jedná o emotivně náročnou životní situaci a zvýšené emoční napětí může mít negativní vliv na proces znovupoznání, např. poznávající osoba chce mít úkon velmi rychle za sebou, má odpor vnímat mrtvý objekt in natura apod. Rekognice je zde ztížena i tím, že po smrti dochází ke změnám zevnějšku, k hnilobným procesům apod., což způsobuje silné emocionální dojmy.

Organizačně se jedná o náročný vyšetřovací úkon. V případě rekognici prováděných in natura, je vhodné průběh úkonu dokumentovat minimálně fotograficky (fotodokumentace), nejlépe však videozáznamem. Dobrá příprava a organizace přispívá ke klidu úkon řídicí osoby i poznávající osoby.

Samotný výslech konaný před rekognicí je výrazně cílově zaměřen. Je jedním z nejdůležitějších prostředků pro zhodnocení věrohodnosti výsledků rekognice. Pro rekognici rozhodující okolnosti, tj. objasnění okolností, za nichž poznávající osoba pozorovala poznávaný objekt a zjištění znaků, podle kterých ho může poznat, mají být zachyceny již při prvním celkovém výslechu poznávající osoby. V případě výslechu osob před zahájením trestního stíhání je třeba využít institutů trestního řádu o výslechu svědka před zahájením trestního stíhání a fixovat informace důležité pro trestní řízení v podobě využitelné i v dalších fázích trestního řízení (vyšetřování, hlavní líčení). Uplatní se zde veškeré poznatky o formování výpovědi a provádění výslechu, které byly předmětem bakalářské práce. V momentě, kdy vyslýchaný v rámci výslechu před rekognicí popisuje poznávaný objekt, musí být vyslychající zvlášť trpělivý, nesmí vyslychanému skákat do řeči, musí dát vyslychanému dostatečný časový prostor k vybavení si všech zapamatovaných detailů a využít v případě potřeby i známé techniky osvěžení paměti. Vyslychajícímu nesmí při vnímání a dokumentování výpovědi uniknout žádná podrobnost, která

dovoluje individualizovat dosud neztotožněný objekt. Při výslechu je potřebné se zaměřit na objektivní i subjektivní podmínky, které zde byly kolem a u vyslýchaného v době pozorování vyšetřované události. Pokud jsou výše uvedené okolnosti zohledněny již při prvním výslechu, pak je nadbytečné provádět opětovný výslech bezprostředně před rekognicí, neboť zákonný požadavek předchozího výslechu je splněn.

Negativní vliv na výsledek rekognice má rostoucí délka časového intervalu mezi pozorováním, předchozím výslechem a rekognicí. Dochází totiž k zapomnění některých detailů, které zejména individualizují poznávaný objekt. Poznávající má pak tendenci zapomenuté detaily a vzniklé mezery nahrazovat fantazií či souhlasem s tvrzením vyslychajícího, pokud tento klade sugestivně laděné otázky. V případě získávání popisu by měly být kladené otázky maximálně otevřené. *„Vyslychající se musí vyvarovat všeho, co by mohlo sugestivně ovlivnit vyslychaného: otevřená snaha mu pomoci, kterou musí vyslychaný pociťovat, je nejlepším psychologickým „tahem“ v těchto případech, kde je možno apriorně počítat jak s navázáním kontaktu, tak se získáním důvěry a autority.“*²⁹

I v případě neschopnosti podání dostatečného popisu v rámci výslechu před rekognicí vyslychané osoby často tvrdí, že pokud by jim byl objekt opětovně ukázán, bezpečně by ho poznaly. Praxe dokazuje, že vlastní znovupoznání může být správné i bez schopnosti vyslychaného uvést podrobný popis objektu, kdy je správnost znovupoznání současně potvrzena i ostatními shromážděnými důkazy, včetně doznání znovupoznaného pachatele činu.

Je nutné vést v patrnosti, že výsledek rekognice je pouze jedním z důkazů a je nutné ho hodnotit v souvislosti s ostatními zajištěnými důkazy, včetně výpovědi učiněné poznávající osobou před rekognicí, ve které poznávaný objekt popsala, případně v navazující výpovědi, ve které vysvětlila případné rozpory mezi předchozí výpovědí a výsledkem rekognice. Poznávající osoba by měla být i o těchto aspektech rekognice přiměřeně poučena, aby jinak nenabyla dojmu, že právě s ní prováděná rekognice je rozhodujícím vyšetřovacím úkonem, do kterého vyšetřovatel vkládá veškeré své naděje.

²⁹ MATIÁŠEK. J., BARTA. B., SOUKUP. J. *Psychologie a výslechová praxe*, 1968, s. 202

Taková okolnost může způsobit přemotivovanost, zvláště některých sugestibilních osob, což může vést ke snaze poznávající osoby označit někoho z předvedených osob za každou cenu, aby se tak vyšetřovateli zavděčila a splnila tak jí cítěná očekávání vyšetřovatele. Nejlepším psychologickým tahem na straně vyslychajícího je navázání kontaktu s vyslychaným, získání jeho důvěry při současném zachování respektování jeho autority.

4.4 Rekonstrukce

V rámci činnosti orgánů činných v trestním řízení dochází v určitých důkazních situacích k potřebě znovuoobnovení (rekonstrukce) kriminalisticky relevantních objektů, jevů a událostí, které se odehrály v minulosti a v současné době existují již pouze stopy či jiné důkazy coby jejich důsledky.

„Kriminalistická rekonstrukce je specifická metoda kriminalistické praktické činnosti spočívající v obnovení kriminalisticky relevantních hmotných objektů, situací a skutkových okolností nebo jejich podstatných vlastností na základě údajů a faktů shromážděných ve vyšetřované věci s cílem jejich bezprostředního zkoumání, prověření a získání nových poznatků majících důkazní význam nebo taktickou hodnotu.“³⁰

V trestním řádu je rekonstrukce zařazena mezi zvláštní způsoby dokazování a je zde upravena v § 104d. Zákonnou podmínkou pro konání rekonstrukce je potřeba obnovení situace a okolností, za kterých byl trestný čin spáchán nebo které k němu mají podstatný vztah, potřeba prověření výpovědi podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka, jestliže jiné důkazy nepostačují k objasnění věci. K účasti na rekonstrukci nesmí být uvedené osoby žádným způsobem donucovány. Svědek však pouze tehdy, pokud má právo ve věci odepřít výpověď. Vzhledem k aktivní roli těchto osob je dobrovolnost, stejně jako u prověrky výpovědi na místě, nezbytná.

Z pohledu psychologie výslechu mají význam rekonstrukce s účastí a aktivní pomocí dříve vyslechnutých osob, které slouží k rekonstrukci významných míst (místo činu či jiné místo se vztahem k vyšetřované události)

³⁰ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 2004, s. 363 - 364

a významných jednání či událostí (trestný čin či jiná významná událost, např. sebevražda).

Rekonstrukce nepatří mezi prvotní vyšetřovací úkony, ale provádí se jako samostatný vyšetřovací úkon obvykle poté, co byly provedením jiných vyšetřovacích úkonů shromážděny důkazy a zjištěny potřebné informace. Mezi předchozí úkony, na které rekonstrukce navazuje, se řadí i výslechy osob v různém procesním postavení. Úspěšnému provedení rekonstrukce předchází důkladná příprava a respektování základních taktických zásad a postupů v jejím průběhu. Tyto však ve svém úplném výčtu nejsou předmětem diplomové práce a v celém rozsahu je možno odkázat na odbornou literaturu z oblasti kriminalistické taktiky.

V průběhu úkonu musí být respektována lidská důstojnost a slušnost. Osoba, s níž je rekonstrukce prováděna, nesmí být nijak zesměšňována či jinak snižována její vážnost a důstojnost v reakci na průběh úkonu. K úkonu je potřeba přibrat potřebné, nikoliv přehnané, množství účastníků, neboť jsou mnohdy demonstrovány a rekonstruovány velmi intimní děje a větší počet osob by mohl být překážkou s ohledem na stud osoby, která se aktivně podílí na rekonstrukci trestného činu svým jednáním. Obvykle se jedná o osoby obviněné, ale výjimkou nejsou ani rekonstrukce se svědky či poškozenými. Dalšími přítomnými osobami mohou být figuranti, znalci, obhájci, státní zástupce, zástupce orgánu pověřeného péčí o mládež a další pomocné osoby. Obligatorně je předepsána přítomnost nezúčastněné osoby.

Základní zásadou je ponechání potřebné iniciativy účastníkovi úkonu, na základě jehož výpovědi se rekonstrukce provádí. Tento jednak slovně popisuje okolnosti vyšetřované události a dále rovněž demonstruje vlastní činnost či činnost jiné osoby, kterou v minulosti vnímal. Výrazné zasahování vyšetřovatele do těchto činností by mohlo vést k negativnímu sugestivnímu ovlivnění výpovědi a chování účastníka rekonstrukce, čímž by mohlo dojít ke zmaření účelu tohoto vyšetřovacího úkonu, navíc i zpochybněného oprávněnými námitkami k zákonnosti průběhu úkonu s ohledem na nerespektování zákazu sugestivních otázek. Výše uvedené však neznamená pasivitu vyšetřovatele. Naopak, tento musí mít úkon pod kontrolou tím, že

pozorně sleduje účastníka, jím demonstrováné činnosti a srovnává je s dosud zjištěnými skutečnostmi. Ve správný moment pak vyšetřovatel vyzývá subjekt rekonstrukce k doplnění či vysvětlení významných okolností.

Subjekt rekonstrukce má v průběhu úkonu možnost upřesnit a doplnit svoji předchozí výpověď, čímž se rekonstrukce blíží výsledku. K tomuto dochází např. tím, že se na základě asociací vybavují zdánlivě zapomenuté detaily události, které osoba v předcházející výpovědi neúmyslně neuvedla, neboť nebyla sto si je vybavit. Jsou známy případy, kdy se v průběhu rekonstrukce podařilo dodatečně zajistit stopy a věcné důkazy, které nebyly při ohledání místa činu nalezeny či vyhodnoceny jako relevantní. Až v průběhu rekonstrukce byla vysvětlena relevantnost takových stop a důkazů či se jednalo o místa dosud neznámá, kde byly odhozeny věci důležité pro trestní řízení.

Ohledně dokumentace platí totéž co v případě prověrky výpovědi na místě a je preferována kombinace protokolu s videozáznamem.

4.5 Výslech podezřelého

Podezřelým je osoba, proti které nebylo zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu a současně proti ní bylo postupováno podle § 76 trestního řádu. Podle § 76 odst. 1 trestního řádu může policejní orgán v naléhavých případech zadržet osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, je-li tu některý z důvodů vazby. K zadržení je třeba souhlasu státního zástupce. Bez tohoto souhlasu lze zadržení provést, jen jestliže věc nesnese odkladu a souhlasu nelze předem dosáhnout, zejména byla-li osoba přistižena při trestném činu nebo zastížena na útěku.

Podle § 76 odst. 2 trestního řádu smí osobní svobodu osoby, která byla přistižena při trestném činu nebo bezprostředně poté, omezit kdokoliv, pokud je to nutné ke zjištění její totožnosti, zamezení útěku nebo zajištění důkazů. Je však povinen tuto osobu předat ihned policejnímu orgánu.

Policejní orgán, který provedl zadržení, nebo kterému byla zadržaná osoba předána, tuto osobu vyslechne, o čemž sepiše protokol, v němž označí místo, čas a bližší okolnosti zadržení a uvede osobní údaje zadržené osoby, jakož i podstatné důvody zadržení. Zadržení může trvat nejdéle 48 hodin, do

kdy musí být zadržený podezřelý propuštěn nebo odevzdán soudu k rozhodnutí o vazbě.

Postavení podezřelého je specifické v tom, že není svědkem ani obviněným. Podezřelý má obdobná práva jako obviněný, zejména zvolit si obhájce, hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby a radit se s ním již v průběhu zadržení. Má právo požadovat, aby byl obhájce přítomen jeho výslechu.

Předmětem výslechu podezřelého je trestný čin, ze kterého je zadržená osoba podezřelá a skutečnosti odůvodňující některý z vazebních důvodů. Výslech se podobá vyžádání vysvětlení podle § 158 trestního řádu od osoby, proti které se trestní řízení vede, a výslechu obviněného. Uplatní se zde stejné zásady jako v případě výslechu obviněného.

V případě podezřelého se s podezřením zatím pouze operuje. Je nutné počítat s afektivní reakcí podezřelého, neboť byl nečekaně omezen na osobní svobodě a nachází se v pro něj nejistém postavení, není pánem situace, neví, co přesně bude následovat. Podezřelý, který trestný čin spáchal, si je tohoto vědom a má snahu učinit vše, aby zabránil svému usvědčení. V případě, kdy je podezřelý nevinný, je přesvědčen, že je zadržen naprosto bezdůvodně. V obou případech se u podezřelého často dostávají stavy rozčilení, které se přenáší do následného výslechu v podobě nedůvěry, odmítání navázání kontaktu i získání důvěry, což mnohdy vede k odmítnutí vypovídat. V rámci zadržení vystupuje do popředí mocenský a autoritativní vliv policejního orgánu, který podezřelého omezuje na osobní svobodě, střeží ho a dává mu příkazy, jak se má během zadržení chovat. I v případě návštěvy toalety je podezřelý střežen, neboť policie nese plnou odpovědnost za život a zdraví osob, které omezila na osobní svobodě. Negativní vliv těchto mocenských prvků je možné částečně eliminovat srozumitelným poučením a vysvětlením významu jednotlivých omezujících opatření.

V případě plánovaného zadržení podezřelého může policejní orgán zvolit vhodný čas a místo tohoto omezení na osobní svobodě. Může zadržet několik podezřelých současně a tyto pak ve zvoleném pořadí vyslýchat a bezprostředně tak využívat informace získané od jednotlivých podezřelých. Za účelem využití

informací získaných ze souběžně prováděných úkonů může výslech podezřelého přerušit a následně v něm během zadržení pokračovat.

Ve většině případů je podezřelému již během doby zadržení doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání a získává procesní postavení obviněného.

4.6 Podání vysvětlení

Přípravné řízení trestní, s výjimkou zkráceného přípravného řízení, má dvě etapy, prověřování a vyšetřování. Dělicím okamžikem je zahájení trestního stíhání, od kterého je ve věci obviněný a koná se vyšetřování. Ve fázi prověřování získává policejní orgán od fyzických osob potřebné informace převážně formou vyžádání vysvětlení podle § 158 trestního řádu. U méně závažných trestných činů, které nespádají do věcné příslušnosti krajského soudu (§ 17 trestního řádu), jsou tato vysvětlení vyžadována i ve fázi vyšetřování. Výjimky, kdy se fyzické osoby vyslychají vždy v postavení svědka, jsou uvedeny § 158 odst. 9 trestního řádu (výslech svědka před zahájením trestního stíhání) a v § 164 odst. 1 trestního řádu (výslech svědka po zahájení trestního stíhání v případě trestných činů nespádajících do příslušnosti krajského soudu).

O podaném vysvětlení se sepisuje úřední záznam, pro který není trestním řádem, na rozdíl od protokolu, stanovena závazná forma. Nevyžaduje se, aby osoba, která vysvětlení podala, úřední záznam rovněž podepsala. Osoba podávající vysvětlení má právo na právní pomoc advokáta. Jiný advokát, než právní pomoc poskytující, nemá právo být podání vysvětlení přítomen.

Vysvětlení je tak před zahájením trestního stíhání vyžadováno od osob, které mají po zahájení trestního stíhání postavení obviněných a svědků. V případě vyšetřování je vysvětlení vyžadováno od osob, které nejsou obviněnými a u kterých není trestním řádem daná povinnost je vyslychat v postavení svědků.

Z pohledu právně nezasvěcené osoby se podání vysvětlení, tak jak v praxi probíhá, neliší od výslechu obviněného či svědka. Z pohledu kriminalistiky a psychologie výslechu se zde uplatní shodné poznatky, zásady a doporučení jako při výsleších osob v postavení obviněných a svědků.

4.7 Výslech znalce

Znalec je osoba, kterou orgány činné v trestním řízení v souladu s § 105 trestního řádu přibírají, je-li třeba k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení odborných znalostí.

Výsledkem činnosti znalců jsou zpravidla písemná odborná vyjádření a písemné znalecké posudky. Trestní řád však počítá i s možností výslechu znalce, který je upraven v § 108 trestního řádu, kdy předmět výslechu je velmi úzce a účelově zaměřen. Pokud znalec vypracoval posudek písemně, stačí, aby se naň při výslechu odvolal a stvrdil jej. Nebyl-li posudek vypracován písemně, nadiktuje jej znalec při výslechu do protokolu. Pokud se na zpracování znaleckého posudku podílelo více znalců a tito dospěli k souhlasným závěrům, vyslechne se za všechny pouze jeden z nich. Různí-li se závěry znalců, je třeba vyslechnout každého znalce zvlášť a je třeba se zaměřit na řádné vysvětlení odlišností v závěrech zkoumání.

V přípravném řízení není výslech znalce obligatorní a neprovede se, pokud nejsou o spolehlivosti a úplnosti znaleckého posudku pochybnosti.

Při výslechu znalce se uplatní pouze některé poznatky z oblasti psychologie výslechu, které se týkají zejména percepce a interakce mezi účastníky výslechu. Jelikož znalecká činnost úzce souvisí s odbornými znalostmi, měl by vyslychající disponovat základními znalostmi z oboru vyslychaného znalce. Dále je třeba podrobné prostudování a analýza zpracovaného znaleckého posudku či posudků. Vyslychaný znalec musí cítit, že vyslychající je tzv. v obraze, čehož důsledkem, při respektování dalších základních pravidel chování vyslychajícího (slušnost, kooperace, pozornost, rozhodnost), je přirozená autorita vyslychajícího.

Pokud jde o dokumentaci výslechu znalce, platí totéž co pro výslech svědka. Videozáznam v případě výslechu znalce není nutný.

4.8 Předchozí výsledky

Předchozí výslech je účelově omezený výslech, který se koná před trestním řádem vymezenými úkony, které směřují k zajištění osob a věcí důležitých pro trestní řízení. Jedná se o domovní prohlídku, prohlídku jiných prostor a osobní prohlídku. „*Tímto účelem je dána rovněž taktika a metodika výslechu dotčených osob, které – a to je nutno zdůraznit – se navíc nadále nemusí vůbec objevit (bez ohledu na jejich postavení) v trestním řízení*“³¹

Podle § 84 trestního řádu lze vykonat domovní prohlídku, osobní prohlídku nebo prohlídku jiných prostor a pozemků jen po předchozím výslechu toho, u koho nebo na kom se má takový úkon vykonat, a to jen tehdy, jestliže se výslechem nedosáhlo ani dobrovolného vydání hledané věci nebo odstranění jiného důvodu, který vedl k tomuto úkonu. Předchozího výslechu není třeba, jestliže věc nesnese odkladu a výslech nelze provést okamžitě. Zde je tedy zcela jasně vymezen předmět a cíle předchozího výslechu, který směřuje ke zjištění, zda vyslýchaná osoba má ve své moci věci důležité pro trestní řízení, zda je ochotna tyto věci dobrovolně vydat a pokud je ve své moci nemá, zda je jí známo, kde se hledané věci či osoby nachází.

Při předchozím výslechu není vzhledem k jeho úzkému zaměření požadavek navázání a udržení psychologického kontaktu tolik významný, nicméně rovněž hraje svoji roli. Při realizaci prohlídek vystupuje do popředí mocenský prvek činnosti orgánů činných v trestním řízení, neboť prohlídky, s výjimkou osobních, jsou prováděny na základě příkazu soudce a zpravidla je provádí policejní orgán. Osoba, u níž se prohlídka koná, je v první fázi často zaskočena, překvapena a těžce se smiřuje s faktem, že budou nalezeny důkazy proti ní, jí blízkým osobám či se samotnou skutečností prohledávání jejich soukromých prostor a věcí. Nutné je proto počítat s afektivními reakcemi v průběhu předchozího výslechu i celé prohlídky.

Policista, který předchozí výslech provádí, by měl v klidu osobu poučit o právech, povinnostech, seznámit ji s průběhem úkonu a vydat jasné pokyny, jak se má osoba během prohlídky chovat. Při předchozím výslechu i během

³¹ MATIÁŠEK. J., BARTA. B., SOUKUP. J. *Psychologie a výslechová praxe*, 1968, s. 191

prohlídky je důležité sledovat a vyhodnocovat nonverbální projevy osoby, jelikož tyto mají vysokou vypovídající hodnotu ve vztahu k jejímu prožívání.

Předchozí výslech je zpravidla součástí protokolu o provedení prohlídky. Celý průběh prohlídky, včetně předchozího výslechu, může být dokumentován i videozáznamem.

4.9 Výslech umírajícího

V případě výslechu umírajících osob se střetávají dva protichůdné zájmy. Prvním zájmem je požadavek humánnosti, ohleduplnosti a lidské důstojnosti. Na druhé straně je zde jiný, celospolečenský zájem, a to zájem na zjištění trestných činů a potrestání jejich pachatelů, kdy i umírající osoba je schopna sdělit informace důležité pro trestní řízení, zvláště pokud byla obětí trestného činu a trestným činem jí bylo způsobeno smrtelné zranění. Trestní řád nemá upraveny zvláštní podmínky pro výslech umírajících, těžce zraněných či nemocných osob. Obecné limity činnosti orgánů činných v trestním řízení jsou upraveny v § 2 odst. 4 trestního řádu, kde je stanoveno, že orgány činné v trestním řízení musí trestní věci projednávat co nejrychleji a s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základní práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. Při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení.

Výslechy umírajících, těžce zraněných a nemocných osob se budou nejčastěji konat v nemocničním zařízení, kdy o tomto výslechovém prostředí bylo pojednáno na jiném místě této diplomové práce. *„Existují nesprávné představy, že okamžiky smrti jsou spojeny s těžkým tělesným i duševním utrpením. Zkušenosti ukazují, že většina nemocných umírá bezbolestně a klidnou smrtí, nejde tedy o nějaký smrtelný zápas.“*³²

Základním cílem výslechu umírající osoby je co nejrychleji získat informace důležité pro trestní řízení a tyto, pokud mají být v budoucnu použity

³² MATIÁŠEK. J., BARTA. B., SOUKUP. J. *Psychologie a výslechová praxe*, 1968, s. 85

jako důkaz, fixovat v podobě využitelné i v dalších fázích trestního řízení. Umírající osoba by měla být vždy vyslýchána v postavení svědka, a to i ve fázi před zahájením trestního stíhání, kdy to bude zpravidla za přítomnosti soudce, neboť se jedná o neopakovatelný úkon (viz § 158 odst. 9 a § 158a trestního řádu). Jinak náš právní řád paradoxně neuznává jako důkaz výpověď umírající osoby policistovi, která nebyla učiněna v postavení svědka. Pokud by se však umírající osoba před svou smrtí svěřila jiné osobě než policistovi, pak výpověď takové osoby v postavení svědka je jako důkaz přípustná. Výpověď onoho policisty v postavení svědka však přípustná není.

Umírající si často neuvědomuje závažnost svého stavu, neboť je značně psychicky i tělesně oslaben. Z tohoto důvodu nejsou schopni činit racionální závěr o své nejbližší perspektivě a v naději se těší na uzdravení. Naproti tomu strach ze smrti mají většinou lidé, kterým tato nehrozí. Jsou to lidé trpící hypochondrickými depresemi či fobickými neurózami.

Provádění výslechu umírajících osob je velmi náročné, kdy taktiku výslechu komplikují časové možnosti, fyzický a psychický stav umírající osoby. Při přípravě formulace otázek je nutné se zamýšlet nad schopností umírající osoby chápat jejich smysl, schopností reprodukce a celkové úrovně vědomí vyslýchané osoby.

Při hodnocení hodnověrnosti výpovědi umírající osoby je třeba přihlídnout k aktuálnímu zdravotnímu a duševnímu stavu, vlivu podávaných léků. Je potřeba brát v úvahu snížení schopnosti kritického úsudku, vybavování a reprodukce těchto osob. Prověrka hodnověrnosti jejich výpovědi musí být provedena se zvláštní pečlivostí. Z praxe je znám případ provedení konfrontace mezi umírajícím a podezřelým, kterého umírající identifikoval jako pachatele. Umírající trval na své výpovědi, že vrahem byl podezřelý, i když byl přítomným knězem upozorňován na nutnost pravdivé výpovědi. Následné vyšetřování jednoznačně prokázalo, že podezřelý vrahem nebyl.³³ Při hodnocení věrohodnosti výpovědi je tedy nutné zkoumat i možnou motivaci umírající osoby k úmyslně lživé výpovědi. Případné trestní následky křivé výpovědi nejsou pro umírajícího překážkou, neboť může být přesvědčen, že již

³³ MATIÁŠEK. J., BARTA. B., SOUKUP. J. *Psychologie a výslechová praxe*, 1968

nemá co ztratit, když umírá. S tímto aspektem souvisí i požadavek ohleduplného a neautoritativního přístupu, neboť případný mocenský přístup či necitlivý přístup by mohl vést k uzavření se a pocitu zmaru z nepochopení situace umírajícího.

Pokud jde o dokumentaci výslechu, jeví se jako dostatečné pořízení zvukového záznamu, neboť pořizování obrazového záznamu neodpovídá požadavkům humánního přístupu a šetření lidské důstojnosti. Případné nepodepsání protokolu o úkonu ze strany vyslychané osoby není procesní překážkou využití výpovědi jako důkazu. Součástí protokolu musí být i vyjádření ošetřujícího lékaře ke schopnosti výslechu a lékař by měl být přítomen během celého výslechu.

Daná oblast nebyla v České republice předmětem hlubšího zájmu příslušných odborníků, patrně s ohledem na nižší frekvenci těchto typů výslechů. Propracování tohoto problému by však bylo cenné zejména pro situace, kdy je umírající osoba obětí trestného činu a je schopna identifikovat pachatele trestného činu či podat jiné důležité informace k průběhu činu.

5. FYZIODETEKČNÍ VYŠETŘENÍ

Kapitola o fyziodefekčním vyšetření je do diplomové práce zařazena z důvodu úzké spojitosti s výsledkovou činností a s psychologickými aspekty této činnosti. Důvody pro fyziodefekční vyšetření mohou vyplynout z provedených výsledků, dále pak fyziodefekční vyšetření se zčásti podobá výsledku a v neposlední řadě výsledky fyziodefekčního vyšetření mohou ovlivnit a zpravidla i ovlivňují další výsledkovou činnost v konkrétním případě, ať z hlediska okruhu vyslychaných osob či obsahové stránky výsledku. Stejně jako u výsledku i při fyziodefekčním vyšetření hrají významnou roli percepce, interakce a komunikace mezi vyšetřující a vyšetřovanou osobou. Jedním ze základních předpokladů úspěšnosti tohoto vyšetření je důvěra vyšetřované osoby vůči vyšetřující osobě. Pro fyziodefekční vyšetření platí určité limity, které jsou úzce spojeny s procesem formování výpovědi, zejména s fázemi vnímání, vštípení a uchování informací. Hodnoty registrované fyziodefekčním vyšetřením bezprostředně souvisí s prožíváním vyšetřované osoby.

Již tisíciletí se lidé snaží nalézat pravdu o událostech, které se odehrály v minulosti či pravdu o aktuálních postojích jedinců. Bylo tomu např. v případech vyšetřování zločinů, řešení sporů, prokazování nevěry, prokazování spolehlivosti osobních strážců panovníků či při různých zkouškách odvahy. Historicky dochovány jsou zmínky o zkouškách pravdy v Číně pomocí zrnka rýže, které měly zkoušené osoby polknout. Osoba, která zrno rýže bez zapití polkla, zkouškou prošla. Osoba, které se to nepodařilo, zkouškou neprošla, a dodnes je známé pořekadlo „Vyschlo mu v krku“, kdy zvýšené emocionální napětí ovlivňuje fyziologické procesy. U některých domorodých kmenů se strach, coby důsledek lži či bojácnosti, rozpoznával očicháváním „vyšetřovaných“ osob. Zvýšené emocionální napětí bylo registrováno v podobě zvýšeného pocení a intenzity zápachu potu. Jindy byl měřen srdeční puls, zkoumána moč či sledována barva kůže. Ve starověké Spartě spočívala zkouška odvahy chlapců v tom, že chlapce postavili nad vysokým srázem a zeptali se jich, zda se bojí. Odpověď byla vždy záporná a

pravdivá odpověď byla dovozována z barvy obličeje při odpovědi. Když byl chlapec bledý, mělo se za to, že se bojí, nemluví pravdu (strachy bledne) a nebude tedy dobrým bojovníkem, proto byl ze srázu shozen.

Ve výše uvedených případech se jednalo o fyziologické reakce organismu na vnější podněty. Pro člověka je přirozené mluvit pravdu. V případě, kdy je člověk nucen lhát, vzniká v jeho psychice emoční napětí, které způsobuje změny v různých fyziologických hodnotách, které mohou být na periferiích lidského organismu registrovány. „*Strach jako psychický jev vyvolává ve svém důsledku u vyšetřované osoby specifické změny v určitých fyziologických funkcích. Tyto změny jsou pak základními vstupními hodnotami, které používá metoda fyziodetekčního vyšetření.*“³⁴ Základem je nervový systém člověka a v něm centrální nervová soustava, která ovládá tělesné i smyslové funkce, a to jednak vědomě či i bez možnosti jejich regulace. Tyto vlastní vůli neregulovatelné funkce ovládá autonomní nervová soustava, která je jednou ze součástí centrální nervové soustavy. Autonomní nervová soustava se dále dělí na dva protikladné systémy, a to sympatický a parasympatický nervový systém. Sympatický nervový systém reaguje na vnější podněty nezávisle na vůli člověka a parasympatický nervový systém uvádí tyto výchyly do ideálního stavu, který odpovídá normálním potřebám organismu. Sympatický nervový systém tedy dominuje v případě silných emocí či napětí. Dochází ke zvýšené aktivitě tzv. ergotropního systému, což se projevuje např. ve zrychlení dechu, zrychlení tepové frekvence, zvýšení krevního tlaku, zblednutí či zčervenání obličeje, zvýšení srážlivosti krve, zvýšení sekrece potu, zvýšení počtu červených krvinek apod. Jedná se o reakce organismu na jakékoliv ohrožení. Podnětem k takovým reakcím je i člověka ohrožující otázka, na kterou se rozhodne odpovědět lživě. V případě fyziodetekčního vyšetření je to konkrétně strach z odhalení nepravdivé odpovědi. Strach tedy vyvolává u vyšetřované osoby změny v některých fyziologických funkcích a při fyziodetekčním vyšetření dochází k registraci a dokumentaci těchto změn.

Pokud jde o novodobou historii fyziodetekce, pak tato se datuje na přelom 19. a 20. století. Například italský kriminolog C. Lombroso se zabýval

³⁴ MUSIL, J. a kolektiv. *Kriminalistika – vybrané problémy teorie a metodologie*. 2001, s. 162

změnami krevního tlaku v souvislosti se lži. Jeho závěry pak ověřovali další odborníci, americký psycholog W. M. Marston, V. Benussi, W. E. Blatz či G. Störing. V roce 1921 využil americký policejní důstojník J. A. Larson upravené přístroje, které byly běžně používané v lékařské praxi, a sestrojil první jednoduché zařízení, které úspěšně použil při vyšetřování podvodů. Tento přístroj byl nazván detektor lži a následně ho v roce 1926 zdokonalil L. Keeler z Kriminologické laboratoře na Severozápadní univerzitě v Chicagu a nazval ho polygraf. Používání polygrafu vedlo k dobrým výsledkům, a proto bylo jeho používání v krátké době zavedeno v rámci výslechové praxe u americké policie. I zde se ukázalo rychlé přejímání poznatků z vědeckého výzkumu do praxe ve Spojených státech amerických a silná orientace na účel a výsledky.

V Československu se pojem „detektor lži“ poprvé objevil v odborném tisku v roce 1937 v článku Dr. Karla Kenta v časopisu *Československý detektiv*. Ucelenější informace o této problematice se objevuje až v knize *Výslech a psychologie* z roku 1966.³⁵

Od roku 1969 do roku 1977 byl na Ústavu kriminalistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, pod vedením doc. MUDr. Miroslava Dufka, CSc., úspěšně realizován vědecký úkol možností využití polygrafu v kriminalistice, kdy závěrečná zpráva má kolem 700 stran. V roce 1981 byla tato problematika převedena do Kriminologického ústavu Praha, kde bylo zřízeno pracoviště fyziodetekce. Od experimentálního využití se postupně přecházelo k praktickému využití této metody, kdy v současné době je tato metoda v praxi policejních orgánů u vybraných případů běžně využívána.

Důvodem odstoupení od názvu detektor lži byla skutečnost, že pomocí této metody lze potvrzovat i pravdomluvnost, nikoliv pouze detekovat projevy lživých tvrzení. Vývoj zaznamenaly i používané přístroje a to i v návaznosti na vývoj a zdokonalení diagnostických metod ve zdravotnictví. Měnily se i snímané a registrované druhy hodnot fyziologických reakcí, které jsou důsledkem zvýšeného emočního napětí a jsou registrovatelné na periferiích lidského organismu. Těchto veličin je velké množství a postupem času došlo u výrobců přístrojů ke shodě na pěti základních reakcích lidského těla, které

³⁵ MATIÁŠEK, J., BARTA, B., SOUKUP., J. *Výslech a psychologie*

budou snímány, dokumentovány a ve vzájemné souvislosti hodnoceny, a to dechová frekvence, psychogalvanický reflex (elektrický odpor na povrchu kůže související se sekrecí potu), změny krevního tlaku, změny tepové frekvence a stres v hlase vyšetřované osoby (hlasová analýza). Úkon se souhrnně nazývá fyziodefekční vyšetření, jelikož vedle fyziologických hodnot jsou současně snímány také hlas a svalové chvění v něm.

Fyziodefekční vyšetření není v praxi policejních orgánů v České republice používáno standardně v rámci všech trestních řízení, kterých jsou desítky tisíc ročně, kdežto počet provedených fyziodefekčních vyšetření, prováděných na jediném pracovišti na Kriminalistickém ústavu Praha, se pohybuje v řádu desítek ročně. Tento nepoměr je důsledkem kombinace vlivu několika faktorů. Ne vždy je fyziodefekční vyšetření potřebné či možné provést, kapacitní možnosti uvedeného pracoviště jsou omezené a ne všichni policisté mají základní vědomosti o možnostech a limitech fyziodefekčního vyšetření. V praxi je tak tato metoda využívána nejčastěji při objasňování případů závažné trestné činnosti, zejména směřující proti životu a zdraví, neboť s touto kriminalitou je mj. spojen vysoký emocionální náboj. Vyšetřovanými osobami jsou podezřelí, obvinění i svědci. Cílem je ověřit pravdivost výpovědi, odhalit případnou lež či vhodně kladenými otázkami zjistit další informace důležité pro trestní řízení (např. místa úkrytu věcí, způsob spáchání činu, ustanovení dalších osob podílejících se na trestném činu). Základní podmínkou je dobrovolnost a souhlas vyšetřované osoby s tímto vyšetřením.

Proces vyšetření je možné rozdělit do čtyř na sebe navazujících fází. První fází je konzultace a příprava. V této etapě se rozhoduje, v jakém okamžiku bude vyšetření provedeno. S rozhodnutím není vhodné otálet, protože vyšetřovaná osoba se informace o vyšetřovaném skutku může, byť teoreticky, dozvědět do okamžiku vyšetření a výsledky pak mohou být zpochybněny obhajobou tak, že se vyšetřovaný detaily dozvěděl z médií, z opakovaných výslechů, z doslechu apod. Skutečný způsob seznámení se s detaily skutku se pak obtížně zjišťuje a lze těžce oddělit informace, které osoba získala vlastním bezprostředním vnímáním, od informací z jiných zdrojů. Za nejvhodnější je považována realizace fyziodefekčního vyšetření již

v počáteční fázi šetření případu, kdy vyšetřovaná osoba ještě nebyla podrobně vyslechnuta a vyjádřila se k věci pouze spontánně. Vyšetřující osoba se musí v této etapě seznámit s detaily případu, a to ze spisového materiálu i osobními konzultacemi s vyšetřujícími policisty. V případě vyšetření podezřelých osob či očitých svědků je např. třeba identifikovat skutečnosti, které může v dané chvíli znát pouze osoba, která spáchání skutku bezprostředně vnímala. Ve fázi přípravy dále dochází k sestavení otázkových sérií, které jsou „šité na míru“ konkrétnímu případu. Otázky jsou formulovány tak, aby byly možné odpovědi ano, ne, pouze výjimečně nevím. Vhodně formulovanými otázky lze zjistit, zda vyšetřovaná osoba určité skutečnosti zná, odpovídá nepravdivě, něco tají, případně co o vyšetřované události tají.

Rozlišují se tři základní typy otázek, a to kritické, irelevantní a kontrolní. Kritické mají bezprostřední vztah k vyšetřovanému případu a je předpoklad, že u vyšetřované osoby budou v případě nepravdivých odpovědí vyvolávat zvýšené emoční napětí. Kritická otázka musí být zvolena a naformulována ve vztahu k faktům, které pachatel skutečně vnímal a zapamatoval si je. Limitující faktory mohou být objektivní (např. počasí) i subjektivní (např. zaměřenost vnímání svědka, paměťový výkon). Irelevantní otázky se případu vůbec netýkají, odpovědi jsou známy a slouží k doplnění kritických otázek do sérií. Kontrolní otázky nemají k vyšetřované události bezprostřední vztah, ale jsou podobného druhu. Není však vyloučeno, že z pohledu vyšetřujících je určitá otázka kontrolní z důvodu neúplných informací o vyšetřované události, ale pro vyšetřovanou osobu se bude jednat o otázku kritickou. Souhrn sérií otázek tvoří program vyšetření.

Druhou fází je provedení vyšetření, které probíhá ve speciální místnosti, ve které jsou eliminovány rušivé podněty. Vyšetřující i vyšetřovaná osoba během vyšetření sedí, jiné osoby v místnosti přítomny nejsou. Průběh vyšetření je možno sledovat z jiné místnosti prostřednictvím kamerového a zvukového systému. Vyšetřovaná osoba má na těle (hrudník, prsty) umístěny prvky přístroje, které snímají sledované hodnoty, hlas je snímán citlivým mikrofonem.

Na počátku vyšetření je vyšetřované osobě vysvětlen princip, průběh a cíl vyšetření. Osoba je opětovně požádána o potvrzení dříve daného písemného souhlasu a opětovně potvrzuje, že se vyšetření podrobí dobrovolně. Dále je vyšetřovaná osoba dotázána na aktuální zdravotní stav, duševní kondici, ovlivnění léky, alkoholem či jinými návykovými látkami.

Součástí úvodní fáze vyšetření je i tzv. stimulační test, jehož cílem je přesvědčit vyšetřovanou osobu o funkčnosti a objektivnosti vyšetření. Vyšetřovaná osoba si např. zvolí číslo či den v týdnu a následně je postupně tázána vyšetřujícím a má vždy odpovědět ne. V případě nepravdivé odpovědi jsou pak přístrojem registrovány zvýšené hodnoty, což je vyšetřované osobě demonstrováno a vyšetřované osobě je tak názorně prezentována funkčnost přístroje a spolehlivost vyšetření.

Délka vyšetření nepřesahuje většinou 180 minut. Otázky jsou pokládány po jednotlivých sériích a vždy dvakrát. Při prvním seznámení s otázkami nejsou fyziologické hodnoty snímány. Nepochopené otázky mohou být blíže vysvětleny, upřesněny či jinak upraveny. Ve fázi druhého kladení otázek, kdy jsou již fyziologické hodnoty snímány, vyšetřovaná osoba zná pořadí otázek, ví, kdy bude položena pro ni kritická otázka, dochází k narůstání úrovně strachu a úzkosti do okamžiku odpovědi na kritickou otázku. Poté emoční napětí rychle odeznívá, což je zachyceno v grafu snímaných hodnot. Vyšetřovaná osoba písemně zpracovaný graf podepisuje na počátku i na konci vyšetření.

Důležitým faktorem je, že fyziodefekční vyšetření neprovádí policisté vyšetřující událost. Vyšetření provádí speciálně vyškolený pracovník Kriminologického ústavu Praha. V důsledku získané důvěry má někdy vyšetřovaná osoba již v průběhu či po vyšetření potřebu sdělit vyšetřující osobě některé skutečnosti, které dosud vyšetřujícím policistům nesdělila. Někdy má snahu vysvětlit motivy svého jednání a tyto momenty připomínají spíše monologickou část výslechu.

Třetí fází je vyhodnocení výsledků vyšetření z grafických záznamů jednotlivých křivek. Jsou hodnoceny reakce na kritické otázky a ze

zachycených reakcí lze někdy určit i další kritické otázky či skutečnosti. Vyhodnocení probíhá ve vzájemných souvislostech a komparací šesti grafů.

Čtvrtou fází je formulování závěrů, tedy interpretace výsledků vyšetření. Výsledkem je zpráva o přípravě, provedení a vyhodnocení fyziodetekčního vyšetření, která je předána vyšetřujícím policistům. Součástí zprávy jsou celý program vyšetření, odpovědi na jednotlivé otázky a zaznamenané změny snímaných fyziologických hodnot. Detailní hodnocení výsledku vyšetření a jeho přínosu pro vyšetřovaný případ musí provést vyšetřující policisté, kteří případ do podrobností a souvislostí znají. Při interpretaci závěrů fyziodetekčního vyšetřování hrají velkou roli schopnosti a zkušenosti kriminalistů.

Na úspěšnost fyziodetekčního vyšetření mají, stejně jako u výsledku, vliv některé níže uvedené subjektivní a objektivní faktory. „*Praxe potvrdila, že se zejména jedná nejen o nahodilé, ale i trvalé rysy psychiky vyšetřované osoby. Nezanedbatelný může být i nahodilý vliv objektivních okolností a skutečností, ať již v době průběhu páchání činu, jeho objasňování, tak i v průběhu provádění vyšetření.*“³⁶

Vyšetřovaná osoba někdy není schopna chápat smysl kladených otázek a význam odpovědí vzhledem k nízké úrovni IQ, nízkému věku, nevyzrálé psychice, slabému paměťovému výkonu, duševní chorobě či poruše apod.

Vyšetřovaná osoba je postižena onemocněním, které jí působí silnou bolest, kdy prožívání této bolesti překrývá reakce na emoční napětí způsobované kladenými otázkami a odpověďmi. V případě užívání některých léků dochází k ovlivnění reaktibility a fyziologických reakcí. Obdobné následky má i ovlivnění vyšetřované osoby alkoholem a psychotropními látkami.

Pokud je vyšetřovaná osoba závislá na užívání léků, alkoholu či psychotropních látek, pak vynecháním pravidelného užívání těchto látek nastupují abstinenční příznaky. Odborná literatura uvádí, že v tomto případě nelze vyšetření provést.

³⁶ KOHOUT, Josef. *Ještě k metodě fyziodetekčního vyšetření*. Kriminalistika, 2010, č. 4., s. 257

System pojmů a hodnot je u vyšetřované osoby odlišný od běžné populace. Vyšetřovaná osoba si totiž musí uvědomovat, že lže (vědomá lež), což je podnětem ke zvýšení emočního napětí a změně snímaných fyziologických hodnot. V daném případě se může jednat o chronického lháře či osobu s rozdílnou stupnicí hodnot, kdy pravda má na rozdíl od běžné populace v tomto žebříčku nevýznamné postavení.

Vyšetřovaná osoba se nedokáže plně soustředit v důsledku mimořádné únavy či vyčerpání, kdy je současně i snížena její reaktivita. Tomuto lze předejít správným plánováním úkonu se zohledněním režimu pracovního života vyšetřované osoby.

Další negativně působící okolnosti se vztahují k vyšetřované události samotné. Osoba mohla čin spáchat v době, kdy byly negativně ovlivněny její schopnosti vnímání a zapamatování (alkohol, drogy, léky aj.). Negativní vliv má dále velký časový odstup od vyšetřované události, kdy u vyšetřované osoby klesá schopnost zachování a vybavení si podrobností. S tím souvisí i případy pokračování v obdobné trestné činnosti, kdy vyšetřovaná osoba není často schopna rozlišit jednotlivé dílčí útoky, útoky jí splývají či si pamatuje pouze některé fragmenty, kterým věnovala zvýšenou pozornost.

V neposlední řadě je negativní okolností velký časový odstup od vyšetřované události, neboť dochází ke snížení zachování a vybavení si podrobností. Dochází k zapomínání, překrývání či adaptaci, která vede ke snížení reaktivity na kritické momenty případu. Praxe ukazuje, že fyziologické vyšetření by mělo být jedním z prvních úkonů s podezřelou osobou, nikoliv jedním z posledních, kdy už vyšetřující neví tzv. kudy kam.

Po vyhodnocení zprávy z vyšetření vyšetřujícími policisty často následuje výslech fyziologické vyšetřované osoby, při jehož přípravě jsou zohledněny závěry vyšetření, zejména reakce na kritické otázky či neočekávané reakce na otázky, které nebyly považovány za kritické, ale zaznamenané fyziologické reakce svědčí o tom, že vyšetřovaná osoba je za kritické považovala. Nezřídka se stává, že na základě výsledku fyziologického vyšetření dochází k doznání vyšetřovaného k činu, kdy si myslel, že vyšetřením tzv. projde, ale realita je jiná. V případě vazebního

vyšetřování či osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody je u některých z nich důvodem pro souhlas s vyšetřením fakt, že na nějakou dobu opustí vězeňské zařízení.

„Spolehlivost polygrafického vyšetření je vysoká. Je prokázáno, že závěry polygrafického vyšetření jsou platné ve více než 90 % případů. Někteří autoři uvádějí i vyšší spolehlivost polygrafického vyšetření. Je však třeba poznamenat, že takto vysoké spolehlivosti se dosahuje díky velmi přísnému výběru případů.“³⁷ Přesto česká soudní praxe zatím nepovažuje výsledek fyziodefekčního vyšetření za důkaz, nicméně v odůvodnění některých odsuzujících rozsudků jsou výsledky fyziodefekčního vyšetření citovány, zejména pokud jsou v souladu s ostatními závěry dokazování. „Úspěšně mohou být výsledky fyziodefekčních metod využívány při získávání informací pro další směry pátrání, při ověřování věrohodnosti údajů uváděných svědky nebo podezřelými či obviněnými osobami.“³⁸ Fyziodefekční vyšetření je tak mj. i pomocným nástrojem pro ověření hodnověrnosti konkrétní výpovědi.

V některých okolních státech, např. v Rakousku a Německu se fyziodefekční vyšetření v rámci trestního řízení nepoužívá. V některých zemích se toto vyšetření využívá i mimo oblast orgánů činných v trestním řízení. Podrobují se mu uchazeči o určité vybrané profese v soukromém i státním sektoru s cílem posoudit, spolu s výsledky dalších testů, spolehlivost pracovníků vůči zaměstnavateli, zákonům a firemním pravidlům.

Fyziodefekční vyšetření je v současnosti v České republice standardně používanou metodou a kriminalistická praxe ho považuje za účinný nástroj objasňování a vyšetřování závažné trestné činnosti. *„Informace získané touto metodou v mnohých případech utvrdily kriminalisty, že jdou „správnou cestou“, ale byly i případy, kdy jim tyto výsledky ukázaly, že je třeba pozornost zaměřit jiným směrem.“³⁹ V době dokončování této práce byla právě díky fyziodefekčnímu vyšetření a bezprostředně následujícímu výslechu odhalena lživá výpověď chlapce, který si vlastní vinou způsobil vážné poškození svého zdraví, ale své matce a následně i policii a médiím lživě tvrdil, že mu zranění*

³⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2009, s. 407

³⁸ MUSIL, J. a kolektiv. *Kriminalistika – vybrané problémy teorie a metodologie*. 2001, s. 172

³⁹ KOHOUT, Josef. *Ještě k metodě fyziodefekčního vyšetření*. *Kriminalistika*, 2010, č. 4., s. 265

způsobili jemu neznámí útočníci romské národnosti. Případ měl celospolečenský ohlas vzhledem k vyhocení vztahů mezi tamní majoritní částí obyvatel a romskou komunitou. Po odhalení lživé výpovědi došlo mezi obyvateli města k uklidnění situace.

Budoucnost fyziodetekční metody bude nejvýrazněji ovlivněna výsledky vývoje medicínské diagnostiky, zejména ve směru přiblížení se k centru nervové soustavy, tedy registraci reakcí mozku, resp. jeho částí, na kritické otázky.

6. VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI PSYCHOLOGIE VÝSLECHU V RÁMCI POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY

Vzdělávání v rámci Policie České republiky probíhá na úrovni základní odborné přípravy, vyššího odborného školství, specializačních kurzů, instrukčně metodických zaměstnání a vysokého školství. Tento proces je zajišťován soustavou policejních škol Ministerstva vnitra České republiky, kterou tvoří Vyšší policejní školy MV v Praze, Pardubicích, Jihlavě, Brně a Holešově, Školské účelové zařízení MV v Praze – Ruzyni a Policejní akademie ČR v Praze. Jednotlivé součásti Policie České republiky si pro své potřeby organizují instrukčně metodická zaměstnání za využití vlastních i externích lektorů.

Na úrovni základní odborné přípravy policistů v délce 9 až 12 měsíců je výuka v oblasti psychologie zaměřena na sebekontrolu a sebeovládání, odolnost vůči náročným životním situacím, komunikativní dovednosti, umění jednat s lidmi i ve zvláštních případech, schopnost odolávat zátěži a pochopení mezilidských vztahů. Psychologie výslechu zde zabírá jen nepatrnou část výuky, neboť u absolventů základní odborné přípravy se v první fázi výkonu služby nepředpokládá významnější zatížení výslechovou činností.

Větší pozornost je forenzní psychologii věnována v rámci vyššího odborného školství a v rámci specializačních kurzů, zejména v případě zaměření na výkon služby kriminální policie a vyšetřování. Jedním z hlavních úkolů této služby je vyhledávání, prověřování a vyšetřování trestných činů. V rámci těchto činností je jedním z nejfrekventovanějších úkonů výslech ve všech již dříve zmíněných podobách. Specializační kurzy pro výkon služby kriminální policie a vyšetřování, v délce kolem 12 týdnů, jsou zaměřeny buď na výkon operativně pátrací činnosti, nebo na vyšetřování. V učebních plánech je forenzní psychologii, potažmo psychologii výslechu věnována již podstatně větší pozornost než v rámci základní odborné přípravy. Tyto specializační

kurzy jsou v rámci rezortního vzdělávání nejvíce spjaté s praxí a i někteří přednášející jsou externisté z přímého výkonu služby.

Například v jednom specializačním kurzu pro policisty služby kriminální policie a vyšetřování, forma studia denní, v délce 12 týdnů, je psychologii věnováno 16 hodin z celkové časové dotace 452 hodin. Hlavní důraz je kladen na navázání a prohlubování kontaktu s občany při respektování individuálních zvláštností jedinců a zvládnutí nároků praktických policejních činností, realizaci speciálních policejních postupů a zvládání krizových situací. Psychologie výslechu z celkových 16 hodin představuje 14 hodin. Obsahem výuky je orientační odhad osobnosti vyslýchaného, psychologie pachatele, psychologie oběti, interakce ve výslechové situaci, interpersonální percepce ve výslechu, komunikace ve výslechu, psychologické dovednosti vyslychajících a chyby, zvláštnosti výslechu dětí, seniorů, zraněných a umírajících, psychologie výpovědi a věrohodnost. Zbývající časový prostor v počtu 2 hodin je věnován penologii.⁴⁰

Policejní akademie ČR je státní vysokou školou univerzitního typu a je nejvýznamnější pedagogické a vědeckovýzkumné centrum Ministerstva vnitra České republiky a Policie České republiky. Hlavním posláním Policejní akademie ČR je vysokoškolská příprava specialistů pro vybrané policejní a další bezpečnostní činnosti a pro výkon řídicích funkcí v policejní praxi a ve státní správě. Zajišťuje vysokoškolskou přípravu především těch odborníků, jejichž kvalifikaci nelze zajistit na jiných vysokých školách. Ke studiu jsou přijímáni též studenti, kteří nejsou příslušníky Policie České republiky. Jsou zde zřízeny dvě fakulty, fakulta bezpečnostně právní a fakulta bezpečnostního managementu. Na Policejní akademii ČR jsou realizovány bakalářské studijní programy, magisterské studijní programy, doktorský studijní program a program celoživotního vzdělávání.⁴¹

V rámci vysokoškolských studijních programů jsou na Policejní akademii ČR mj. vyučovány předměty psychologie, forenzní psychologie,

⁴⁰ *Ministerstvo vnitra ČR v Praze* [online]. Praha: MV ČR, 2012 [cit. 2012-04-05]. Dostupné na WWW:<<http://www.mvcr.cz/web-o-nas-skolstvi.aspx>>

⁴¹ *Policejní akademie ČR v Praze* [online]. Praha: PA ČR, 2012 [cit. 2012-04-07]. Dostupné na WWW:<<http://www.polac.cz>>

policejní psychologie, soudní psychologie a výslechová teorie a praxe, a to v návaznosti na zvolený bakalářský, magisterský či doktorský studijní program. Ve všech případech jde o teoretické zvládnutí přednášené materie bez praktického tréninku nabytých vědomostí, což odpovídá tradičnímu vysokoškolskému pojetí studia.

V případě celoživotního vzdělávacího programu jsou z hlediska využitelnosti při výslechové praxi aktuálně nabízeny dva kurzy. Prvním je kurz Psychologická podpora SKPV. Jedná se o dvoudenní kurz pro 15 účastníků, jehož cílem je seznámit účastníky s právními, kriminalistickými a psychologickými aspekty vyšetřování závažných trestných činů, které jsou relevantní pro poskytování konzultační činnosti v praxi. Na programu kurzu jsou mj. výslech z pohledu forenzní psychologie, psychologická podpora při vyšetřování trestných činů a posuzování věrohodnosti. Kurz je určen pro policejní psychology, kteří poskytují psychologické služby v praxi. Druhým kurzem je pak Psychologie obětí kriminality, který je jednodenní, a je určen pro 25 účastníků z řad policistů zařazených v rámci služby kriminální policie a vyšetřování. Cílem kurzu je seznámení se současnými poznatky o dopadu trestných činů na oběť a se zásadami jednání s poškozenými. Jedním z bodů osnovy kurzu je i výslech oběti trestného činu. V případě obou kurzů jsou metodami výuky přednáška, seminář a modelové situace.⁴²

V současné době není v rámci rezortního vzdělávání Ministerstva vnitra České republiky organizován ucelený kurz orientovaný na výslechovou činnost v podobě, jakou by si zasloužila významnost a frekvence výslechu jako vyšetřovacího úkonu. Mělo by se jednat o kurz, který by byl komplexně orientovaný (trestní právo procesní, kriminalistika, psychologie, sociologie, dokumentační technika apod.) a představoval by získání teoretických znalostí i praktických zkušeností, včetně jejich osvojení při řešení modelových situací a v rámci tréninku. Tento závěr je podpořen i výsledky provedeného průzkumu, které jsou prezentovány v praktické části diplomové práce.

⁴² *Policejní akademie ČR v Praze* [online]. Praha: PA ČR, 2012 [cit. 2012-04-07]. Dostupné na WWW:<<http://www.polac.cz>>

7. PRAKTICKÁ ČÁST

V rámci praktické části bylo zvoleno provedení průzkumu ke zkušenostem policistů služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen SKPV) s kurzy zaměřenými na výslechovou činnost a ke zjištění případného zájmu těchto policistů o takový specializační kurz. Jedna otázka pak směřovala k prezentaci praktických ukázek výslechové činnosti v rámci vzdělávání dotázaných policistů. Jako forma sběru dat byl zvolen dotazník, který je přílohou této práce. Již výsledky průzkumu, který byl proveden při zpracování bakalářské práce, ukázaly zájem policistů SKPV o problematiku psychologie výslechu, kdy mnozí si v této oblasti svoji odbornost zvyšují i formou samostudia a takto získané znalosti shledávají přínosnými pro praktický výkon služby. Tato předchozí zjištění měla vliv na formulaci některých hypotéz.

7.1 Cíle průzkumu

K cílům průzkumu patřily zjištění dosavadní účasti policistů na specializačních kurzech zaměřených na výslechovou činnost, povědomí o existenci takových kurzů, zjištění názorů na existenci takových kurzů, včetně zájmu o jejich absolvování, a v neposlední řadě i zjištění prezentace praktických ukázek z výslechové činnosti v rámci rezortního vzdělávání. Na základě výsledků provedeného výzkumu je pak možné posoudit dostatečnost dosavadního způsobu vzdělávání policistů v oblasti výslechové činnosti a případně zvážit vytvoření nového kurzu zaměřeného na výslech.

7.2 Okruh dotazovaných osob

Okruh dotazovaných byl tvořen 59 policisty SKPV, kteří v rámci přípravného řízení trestního provádí výslechy osob a tyto patří k jejich nejčastěji prováděným úkonům trestního řízení. Tito policisté pracují na okresní, krajské a celorepublikové úrovni, na úseku obecné i hospodářské kriminality, jednalo se o muže i ženy s různou délkou výslechové praxe. Jako stěžejní údaj se jeví délka výslechové praxe, neboť od ní se odvíjí možnost

účasti na specializačních kurzech. Za nepříliš relevantní se jevíly parametry věk a pohlaví dotazovaných. Pokud jde o regiony, pak se jednalo o policisty SKPV působící v Praze, Pardubickém a Ústeckém kraji.

7.3 Metody

Jako metoda získání potřebných dat byla zvolena metoda dotazování prostřednictvím dotazníku. Z důvodu zjištění maximálně pravdivých a objektivních odpovědí byla zvolena anonymní forma dotazníku. Dotazovaným policistům SKPV bylo v rámci dotazníku položeno celkem 8 otázek a jejich zodpovězení nebylo nijak časově omezeno. Jednalo se o uzavřené otázky s konkretizací některých odpovědí. Dotazovaní byli před vyplněním dotazníku ústně informováni o účelu dotazníku. Přesné znění otázek je uvedeno ve vzorovém dotazníku, který je přílohou diplomové práce. Otázky byly natolik konkrétní a jednoznačné, že při vyhodnocování jednotlivých dotazníků nebyly registrovány problémy s pochopením jednotlivých otázek. K vyhodnocení shromážděných dat pak byly použity běžné statistické metody.

7.4 Hypotézy

Vzhledem k praktickým zkušenostem autorky práce, závěrům průzkumu z bakalářské práce autorky a jejím teoretickým znalostem, získaným zejména při přípravě této i bakalářské práce, byly zvoleny následující hypotézy:

1. Většina policistů SKPV neabsolvovala specializační kurz zaměřený na výsledkovou činnost.
2. Většina policistů SKPV neví o existenci takového specializačního kurzu.
3. Většina policistů SKPV by účast na takovém kurzu uvítala, jelikož výsledk patří mezi jejich nejčastější úkon při výkonu služby.
4. Pouze menší části policistů SKPV byly v rámci rezortního vzdělávání prezentovány praktické ukázky výsledkové činnosti.

7.5 Postup

Po stanovení cílů průzkumu byl zpracován dotazník. Dotazník byl rozeslán na vybraná pracoviště SKPV s instrukcí, aby byl rozdělán všem policistům SKPV na daném pracovišti, bez rozdílu a byl dobrovolně vyplněn. Struktura dotázaných, tak odpovídá struktuře policistů SKPV na oslovených pracovištích. Po doručení vyplněných dotazníků byla získaná data pomocí statistických funkcí vyhodnocena. Výsledky pak byly prezentovány formou slovního popisu, grafů a tabulky.

7.6 Analýza dat

Otázka číslo 1

Cílem otázky bylo zjištění délky výkonu výslechové činnosti u dotázaných policistů SKPV. Tato délka se u dotázaných pohybovala v rozmezí od 2 do 22 let. Největší část dotázaných byla v pásmu od 10 do 20 let. Průměrná délka výkonu výslechové činnosti byla 12,02 roku.

Otázka číslo 2

Cílem otázky bylo zjištění věkového složení dotázaného vzorku policistů SKPV, kdy byla předpokládána i následně registrována úzká souvislost s délkou výslechové praxe zjišťované otázkou číslo 1. Průměrný věk dotázaných policistů byl 35,68 let. Věk dotázaných se pohyboval v rozmezí od 26 do 48 let.

Otázka číslo 3

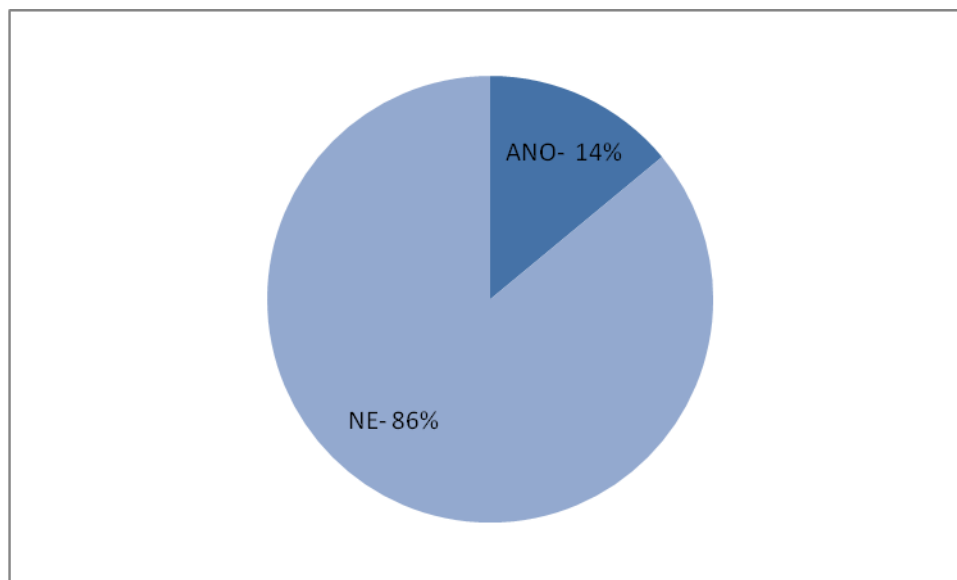
Cílem otázky bylo zjištění pohlaví dotázaných policistů SKPV. Z celkového počtu 59 dotázaných, bylo 40 mužů (67,80 %) a 19 (32,20 %) žen.

Otázka číslo 4

Cílem otázky bylo zjištění, zda dotázaní v minulosti absolvovali nějaký specializační kurz zaměřený na výslechovou činnost. Takový kurz či kurz, kde byla jeho část věnována výslechové činnosti, absolvovalo 8 dotázaných

z celkových 59. Jednalo se o kurzy zaměřené na výsledky dětí a mladistvých, využívání výslechových místností a kurz zaměřený na výslech svědka, jehož totožnost má být utajena. Procentuální vyjádření zachycuje následující graf.

Graf 1: Absolvování kurzu zaměřeného na výslechovou činnost

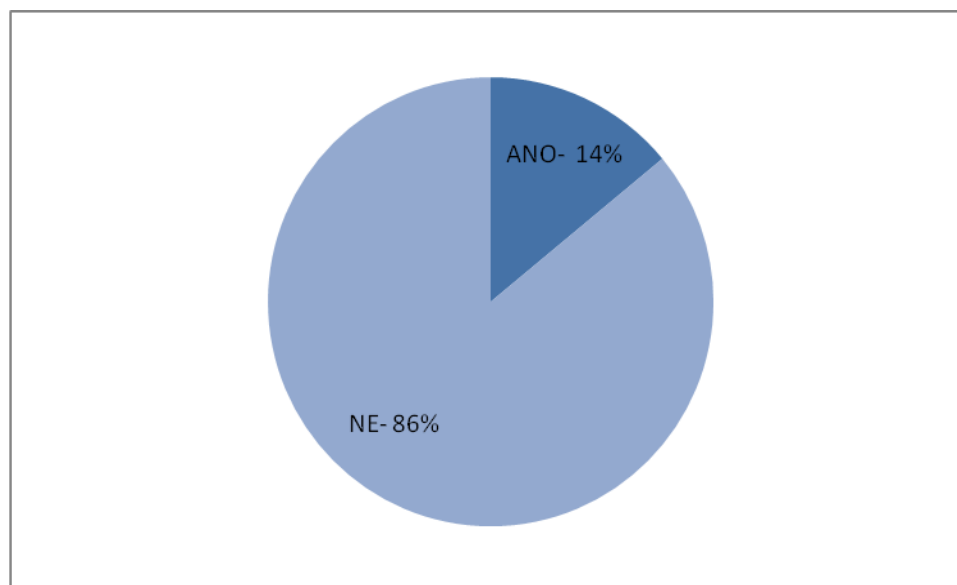

Zdroj: Policie ČR, 2012

Otázka číslo 5

Cílem otázky bylo zjištění, zda byla dotázaným v minulosti nabídnuta možnost účasti na kurzu zaměřeném na výslechovou činnost. Účast na takovém kurzu byla v minulosti nabídnuta 8 dotázaným z celkových 59. Jednalo se o kurzy uvedené u otázky číslo 2. Procentuální vyjádření zachycuje následující graf.

Graf 2: Nabídka účasti na kurzu zaměřeném na výslechovou činnost

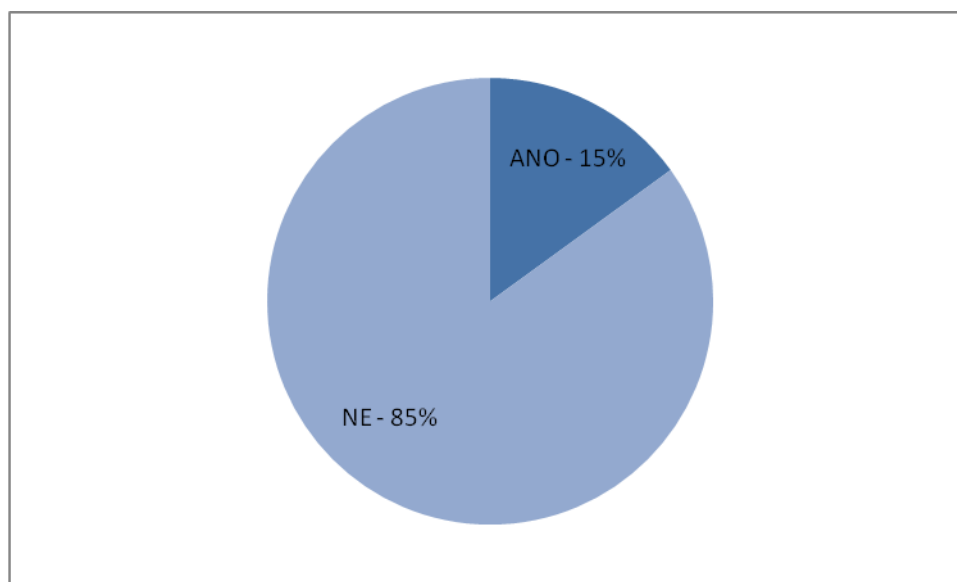

Zdroj: Policie ČR, 2012

Otázka číslo 6

Cílem otázky bylo zjištění, kolik dotázaných ví o existenci kurzu zaměřeného na výslechovou činnost. O existenci takového kurzu vědělo 9 dotázaných z celkových 59. Procentuální vyjádření zachycuje následující graf.

Graf 3: Znalost existence kurzu zaměřeného na výslechovou činnost

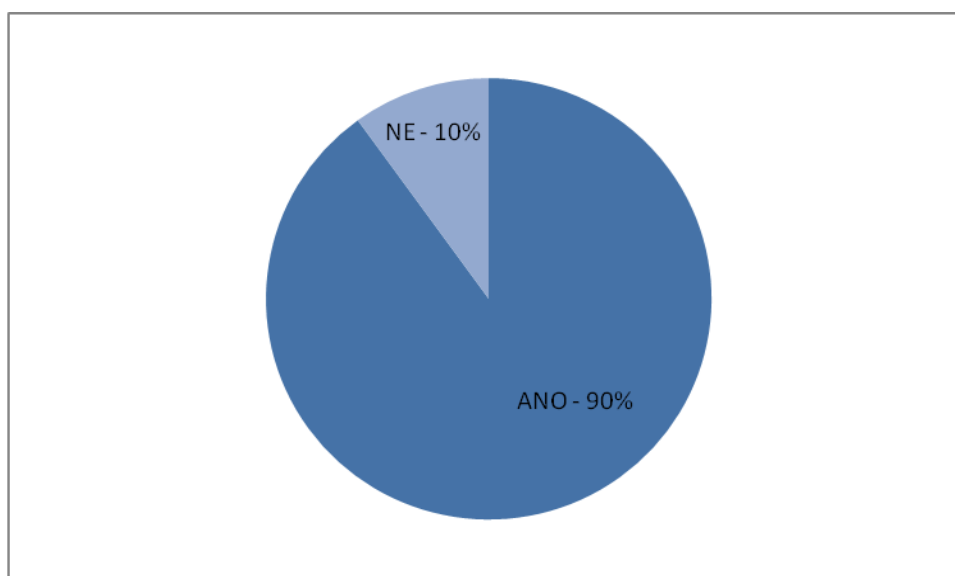

Zdroj: Policie ČR, 2012

Otázka číslo 7

Cílem otázky bylo zjištění, zda dotázaní považují existenci kurzu (stávajícího či nově vytvořeného) zaměřeného na výsledkovou činnost za přínosnou. Za přínosnou existenci takového kurzu považovalo 53 dotázaných z celkových 59. Někteří z dotázaných doplnili poznámku, že by záleželo na lektorech i vyváženosti mezi teoretickou a praktickou částí. Procentuální vyjádření zachycuje následující graf.

Graf 4: Přínosnost specializačního kurzu pro výsledkovou činnost

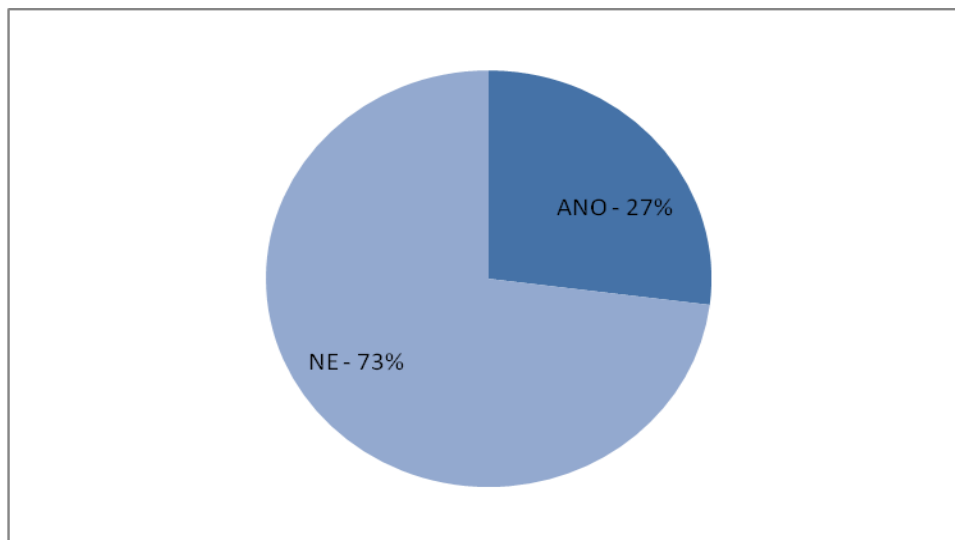

Zdroj: Policie ČR, 2012

Otázka číslo 8

Cílem otázky bylo zjištění, zda byly dotázaným v minulosti v rámci rezortního vzdělání prezentovány obrazové a zvukové nahrávky z výsledkové činnosti. Tyto ukázky byly v minulosti prezentovány 16 dotázaným z celkových 59. Konkrétně na Policejní akademii ČR, v rámci základní odborné přípravy a na již uváděných specializačních kurzech. Procentuální vyjádření zachycuje následující graf.

Graf 5: Prezentace praktických ukázek z výsledkové činnosti v rámci vzdělávání

Zdroj: Policie ČR, 2012

Početní i procentuální vyhodnocení odpovědí na otázky číslo 4 až 8 znázorňuje následující tabulka.

Tabulka 1: Prezentace odpovědí na otázky číslo 4 až 8

OTÁZKA ČÍSLO	ANO	NE	ANO (%)	NE (%)
4. Účast na kurzu v minulosti	8	51	14	86
5. Nabídka kurzu v minulosti	8	51	14	86
6. Znalost existence kurzu	9	50	15	85
7. Přínos existence kurzu	53	6	90	10
8. Prezentace ukázek	16	43	27	73

Zdroj: Policie ČR, 2012

7.7 Dílčí závěry

Výsledky provedeného průzkumu lze shrnout do následujících tezí. Pouze malé části vyslychajících byla v minulosti nabídnuta možnost účasti na kurzu zaměřeném na výsledkovou činnost, tudíž i malá část dotázaných takový kurz v minulosti absolvovala. Malá část vyslychajících ví o existenci

takového kurzu. Naprostá většina vyslychajících považuje existenci takového kurzu za přínosnou pro praktický výkon služby. V rámci dosavadního rezortního vzdělávání byly pouze malé části vyslychajících demonstrovány praktické ukázky z výsledkové činnosti v podobě obrazových a zvukových záznamů. Rezortní vzdělávání je tak v oblasti výsledkové činnosti zaměřeno zejména na získání teoretických znalostí z oblasti práva, kriminalistiky a psychologie.

Došlo tak k potvrzení vytýčených hypotéz a závěry provedeného průzkumu by měly být podnětem pro osoby odpovědné za náplň rezortního policejního vzdělávání ke konstituci specializačního kurzu zaměřeného na výsledkovou činnost, jehož konstituci oslovení policisté provádějící praktickou kriminalistickou a vyšetřovací činnost shledávají přínosnou a chtěli by se takového kurzu účastnit za účelem zvýšení svých kompetencí. Dosavadní rezortní vzdělávání by mělo být více orientováno na získání praktických dovedností v oblasti výsledkové činnosti, jejíž zvládnutí je nejen u policistů SKPV jedním ze základních předpokladů úspěšného plnění služebních úkolů, na čemž by měla mít zájem celá naše společnost.

V provedeném průzkumu šlo o úvodní zmapování postojů policistů SKPV ke vzdělávání v oblasti výsledkové činnosti, kdy výsledky tohoto průzkumu mohou být podkladem pro další, hlubší zkoumání s využitím širšího spektra metod zkoumání a s cílem realizace hlubší analýzy problému.

ZÁVĚR

Problematika forenzní psychologie a psychologie výslechu je v rámci České republiky stále předmětem zájmu několika odborníků. Od zpracování bakalářské práce bylo vydáno několik nových publikací, ve kterých jsou zahrnuty i nové oblasti předmětu zájmu forenzní psychologie a v oblasti psychologie výslechu je odborná veřejnost seznamována s aktuálním vývojem v jiných státech, kde se předmětem zájmu stávají praktické výzkumy, při kterých jsou analyzována data z reálných výslechových situací. Tato data jsou následně zobecňována a jsou formulovány základní závěry, které jsou využitelné v rámci praktické výslechové činnosti policejních a justičních orgánů. Vzhledem k omezenému množství adresátů těchto specifických informací nelze na území České republiky v budoucnu v oblasti forenzní psychologie a psychologie výslechu předpokládat masivnější výzkumnou a publikační činnost. Důvodnost tohoto závěru je v této chvíli podporována i současným stavem veřejných rozpočtů. Namísto je tedy možnost mezinárodní spolupráce, zejména v rámci států Evropské unie.

Česká odborná literatura je v oblasti psychologie výslechu orientována zejména na teorii. Pokud jde o praktickou část, pak jsou v ní většinou citovány závěry zahraničních studií a výzkumů. Lze konstatovat, že jediným souhrnným dílem, které vyváženě kombinuje teoretické a praktické aspekty výslechové činnosti z pohledu psychologie, jsou již zmíněné dvě knihy ze šedesátých let minulého století, autorů Jan Matíášek, Bohumil Bárta a Jaroslav Soukup. Odborná veřejnost by v dnešní době jistě uvítala vydání obdobného souhrnného díla, neboť po více jak čtyřiceti letech došlo k významným změnám ve společenském životě i v rozvoji vědy a techniky, což by nová odborná publikace měla reflektovat, kdy např. oblast korupce a hospodářské trestné činnosti doznala zcela zásadních změn v osobách pachatelů i způsobech páchání této trestné činnosti.

Současná česká odborná literatura dospívá ke shodnému názoru, potřeby navázání a udržení psychologického kontaktu vyslychajícího s vyslychaným. V této souvislosti je zmiňována potřeba rovnováhy uplatňování

autority a podpory vůči vyslýchanému. Jednostranné uplatňování prvků moci k navázání a udržení psychologického kontaktu nepřispívá, vede k napětí, které se negativně projevuje na výsledku výslechu, tedy na získání úplné a pravdivé výpovědi. Při výslechu působí řada proměnných faktorů (objektivních i subjektivních) a nelze dát předem ucelený výčet konkrétních doporučení dopadajících na určitou modelovou situaci. Odborná literatura tudíž poskytuje obecná doporučení, jejichž respektování zvyšuje šance na získání pravdivé a úplné výpovědi.

Vedle výslechu v pravém slova smyslu provádí orgány činné v trestním řízení i úkony, které v sobě výslechovou činnost zahrnují, a při provádění těchto úkonů lze využít obecných poznatků z oblasti psychologie výslechu. Výslechová činnost je ve všech svých podobách nejfrekventovanější činností orgánů činných v trestním řízení.

V rámci vzdělávacího systému Policie České republiky neexistuje v této chvíli ucelený kurz zaměřený na oblast výslechové činnosti. V praktické části byly formou dotazníku zjišťovány zkušenosti a názory policistů SKPV na takový kurz. Bylo zjištěno, že naprostá většina dotázaných by v zájmu zvýšení svých odborných kompetencí účast na takovém kurzu uvítala a konstituci takového kurzu shledává přínosnou. Vzdělávací systém je v oblasti výslechové činnosti orientován zejména na předání teoretických znalostí. Pouze menší částí dotázaných byly v minulosti prezentovány praktické ukázky výslechové činnosti. Stále tak platí závěr bakalářské práce: *„Nanejvýš vhodné by v rámci Policie České republiky bylo vytvoření několikátýdenního specializačního kurzu zaměřeného výhradně na výslech, v rámci trestního řízení nejfrekventovanější důkazní prostředek. Takový kurz by měl účastníkům poskytnout teoretické znalosti a praktické dovednosti z oblasti práva, kriminalistiky, kriminologie, sociologie, výpočetní techniky, audiovizuální techniky a v neposlední řadě i z oblasti forenzní psychologie.“*⁴³

Jako pozitivní je možné zmínit, že v rámci některých policejních orgánů jsou v této chvíli realizovány přípravné fáze konstituce takových kurzů

⁴³ NOVÁKOVÁ, Olga. *Psychologické aspekty vedení výslechu v přípravném řízení trestním*, 2010, s. 64

s rozdělením na operativně pátrací činnost a trestní řízení. Výsledkem by měla být existence několikadenních specializačních kurzů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

MONOGRAFIE

ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 1998. ISBN 80-85858-70-3.

ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-73-3.

ČÍRTKOVÁ, L. – ČERVINKA, F. *Forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Support, 1994.

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-213-4

CHMELÍK, J., et.al. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-8689-36-9.

JELÍNEK, J., et al. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-20-3.

KLUGEROVÁ, J. – PRÁZOVÁ, I. – VACÍNOVÁ, T. *Jak vypracovat bakalářskou, diplomovou, rigorózní a disertační práci*. 3. přepracované vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-004-4.

KOHOUT, J. *Ještě k metodě fyziodetekčního vyšetření*. Kriminalistika, 2010, č. 4. ISSN 1210-9150.

MATIÁŠEK, J. – BÁRTA, B. – SOUKUP, J. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966.

MATIÁŠEK, J. – BÁRTA, B. – SOUKUP, J. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968.

MUSIL, J. – KONRÁD, Z. – SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-878-9.

MUSIL, J. a kolektiv. *Kriminalistika – vybrané problémy teorie a metodologie*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. ISBN 80-7251-080-0.

NOVÁKOVÁ, Olga. *Psychologické aspekty vedení výslechu v přípravném řízení trestním*. Bakalářská práce. Praha: UJAK, 2010.

SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-846-5.

SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-153-3.

STRAUS, J. – VAVERA, F. *Dějiny forenzní psychologie v českých zemích*. Policista, 2005, č. 8. ISSN 1211-7943.

ZÁKONNÉ NORMY

Zákon č. 141/1961 Sb., o soudním řízení trestním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Ministerstvo vnitra ČR v Praze [online]. Praha: MV ČR, 2012 [cit. 2012-04-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/web-o-nas-skolstvi.aspx>>.

Policejní akademie ČR v Praze [online]. Praha: PA ČR, 2012 [cit. 2012-04-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.polac.cz>>.

Policie České republiky [online]. Praha: P ČR, 2012 [cit. 2012-04-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky-statisticke-prehledy.aspx>>.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tab 1:	Prezentace odpovědí na otázky číslo 4 až 8	86
--------	--	----

Seznam grafů

Graf 1:	Absolvování kurzu zaměřeného na výslechovou činnost	83
Graf 2:	Nabídka účasti na kurzu zaměřeném na výslechovou činnost.	84
Graf 3:	Znalost existence kurzu zaměřeného na výslechovou činnost.	84
Graf 4:	Přínosnost specializačního kurzu pro výslechovou činnost	85
Graf 5:	Prezentace praktických ukázek z výslechové činnosti	86

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – DOTAZNÍK

I

Příloha A - Dotazník

DOTAZNÍK

Otázky:

1.
Kolik let se u Policie ČR zabýváte výslechovou činností?

.....let

2.
Kolik je Vám let?

.....let

3.
Jaké je Vaše pohlaví?

ŽENA - MUŽ

4.
Absolvoval/a jste u Policie ČR nějaký specializační kurz zaměřený na výslechovou činnost?

ANO/NE

Pokud ano, konkretizujte prosím, o jaký kurz se jednalo:

.....
.....

5.
Byla Vám někdy účast na takovém kurzu nabídnuta?

ANO/NE

6.
Víte o existenci takového kurzu?

ANO/NE

Pokud ano, konkretizujte prosím, o jaký kurz se jedná:

.....
.....

7.
Byl by podle Vás takový kurz přínosný?

ANO/NE

8.
Byly Vám v rámci dosavadního rezortního vzdělávání demonstrovány
obrazové či zvukové nahrávky z výslechové činnosti?

ANO/NE

Pokud ano, konkretizujte prosím blíže toto vzdělávání:

.....
.....

9.
Prostor pro další případný komentář:

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Olga Nováková

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Psychologie výslechu osob v přípravném řízení trestním a vzdělávání v této oblasti

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 81

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů české literatury a pramenů: 18

Počet internetových zdrojů: 3

Vedoucí práce: JUDr. Mgr. Joža Spurný, Ph.D.